

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET

Tysk (valgfag)

Faghæfte 2019

Tysk (valgfag)

Indledning	3
Folkeskolens formål	4
Fælles Mål	5
Læseplan	13
Undervisningsvejledning	31

Indledning

Dette hæfte er 2. reviderede udgave af faghæfte for tysk 2019.

Et af folkeskolens vigtigste formål er at give eleverne kundskaber og færdigheder i samarbejde med forældrene. Folkeskolens fag og emner er centrale for dette formål. Det er gennem undervisning i fag og emner, at eleverne skal forberedes til videre uddannelse og få lyst til at lære mere. Folkeskolens fag og emner skal også bidrage til at fremme den enkelte elevs alsidige udvikling og forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre.

Hver dag leverer skolerne en vigtig indsats for at leve op til skolens og fagenes formål. Skolen skal understøtte lærerne, lederne og pædagogerne i opgaven med at tilrettelægge god undervisning med udgangspunkt i deres professionelle dømmekraft og efter lokale forhold. Børne- og Undervisningsministeriet udarbejder vejledende læseplaner og undervisningsvejledninger i fag og emner for at tydeliggøre rammerne for undervisningen og understøtte de fagprofessionelle i deres arbejde. Ministeriets læseplaner og undervisningsvejledninger fra 2019 fremhæver særligt to forhold: Sammenhængen mellem skolens formål, fagenes formål og indholdet i det enkelte fag; og det professionelle råderum i tilrettelæggelsen af undervisningen.

Læseplanerne og undervisningsvejledningerne (2019) afspejler de løsnede bindinger i Fælles Mål. De nationale rammer for undervisningen er stadig fastsat i Fælles Mål. Fagenes formål, kompetenceområder, kompetencemål og de tilhørende færdigheds- og vidensområder fastsætter, hvad eleverne skal kunne ved afslutningen af bestemte klassetrin.

I faghæftet er fagets mål, læseplan og undervisningsvejledning samlet. Læseplanen beskriver den udvikling i indholdet i undervisningen, der tilrettelægges med henblik på at nå kompetencemålene. Læseplanen beskriver trinforløb, der understøtter tilrettelæggelsen af undervisningen ud fra færdigheds- og vidensområderne. Læseplanerne skal godkendes af kommunalbestyrelsen. De kan anvende Børne- og Undervisningsministeriets eller de kan udarbejde og godkende deres egen. Undervisningsvejledningen giver inspiration til undervisningen i faget.

Inden for disse rammer er der metodisk og didaktisk frihed til at tilrettelægge undervisningen – med respekt for fagenes forskellighed, elevernes faglige forudsætninger og med fokus på elevens faglige og alsidige udvikling. Med udgangspunkt heri skal undervisningen give eleverne de bedste forudsætninger for faglig fordybelse, overblik og oplevelse af sammenhænge samt mulighed for at tilegne sig de kompetencer, færdigheder og den viden, der ligger i de enkelte fag.

En række fagpersoner fra folkeskolen, professionshøjskoler og faglige foreninger har været centrale i udformningen af læseplaner og undervisningsvejledninger. Børne- og Undervisningsministeriet står for den endelige udformning af materialet.

Aftale om øget frihed om Fælles Mål i folkeskolen

Folkeskoleforligskredsen indgik den 19. maj 2017 en aftale om øget frihed om Fælles Mål i folkeskolen. Aftalen løser bindingerne i Fælles Mål og gør alle færdigheds- og vidensmål i Fælles Mål vejledende. Det har medført en ændring af folkeskoleloven samt en ændring af bekendtgørelserne om Fælles Mål og børnehaveklassen.

Som opfølgning på aftalen har Børne- og Undervisningsministeriet udsendt vejledende læseplaner og undervisningsvejledninger til folkeskolens fag og obligatoriske emner. Læseplanerne og undervisningsvejledningerne (2019) er samlet i faghæfter sammen med skolens formål og fagets Fælles Mål.

Folkeskolens formål

§ 1. Folkeskolen skal i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder, der: forbereder dem til videre uddannelse og giver dem lyst til at lære mere, gør dem fortrolige med dansk kultur og historie, giver dem forståelse for andre lande og kulturer, bidrager til deres forståelse for menneskets samspil med naturen og fremmer den enkelte elevs alsidige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen skal udvikle arbejdsmetoder og skabe rammer for oplevelse, fordybelse og virkelyst, så eleverne udvikler erkendelse og fantasi og får tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

Fælles Mål

Indhold

1 Fagets formål	7
<hr/>	
2 Fælles Mål	8
Kompetencemål	8
Fælles Mål efter klassetrin	
Efter 9. klassetrin	10

1 Fagets formål

Eleverne skal i faget tysk udvikle kompetencer til at kommunikere på tysk både mundtligt og skriftligt, så de kan anvende tysk nationalt og globalt i deres aktuelle og fremtidige liv. Eleverne skal samtidig udvikle deres sproglige bevidsthed om tysk sprog og om fremmedsprogsindlæring samt styrke deres kulturelle og interkulturelle forståelse gennem kulturmøder.

Stk. 2. Gennem oplevelse, fordybelse og aktiv medvirken skal elevernes lyst til at bruge sproget personligt og i samspil med andre fremmes. Eleverne skal herved få tillid til egne evner og lyst til at beskæftige sig med tysk sprog og kulturer til fremme af deres videre udvikling.

Stk. 3. Faget tysk skal give eleverne grundlæggende viden om kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande og derved styrke deres internationale og interkulturelle forståelse.

2 Fælles Mål

Kompetencemål

Kompetenceområde	Efter 9. klassestrin
Mundtlig kommunikation	Eleven kan kommunikere på tysk mundtligt i et forståeligt og sammenhængende sprog.
Skriftlig kommunikation	Eleven kan kommunikere på tysk skriftligt i et forståeligt og sammenhængende sprog.
Kultur og samfund	Eleven kan sammenligne eksempler på tysksproget kultur og egen kultur og forstå og formidle forståelse for kultur.

Se tabel på næste side

Fælles Mål efter klassetrin

Efter 9. klassetrin

Kompetence-område	Kompetencemål	Faser	Færdigheds- og vidensområder og -mål			
Mundtlig kommunikation	Eleven kan kommunikere på tysk mundtligt i et forståeligt og sammenhængende sprog.		Lytning		Samtale	
		1.	Eleven kan forstå enkle budskaber og hovedindholdet af talt tysk om nære emner.	Eleven har viden om at lytte efter hovedindhold, primært ud fra genkendelige ord og udtryk.	Eleven kan stille og besvare enkle spørgsmål.	Eleven har viden om enkle kommunikationsstrategier.
		2.	Eleven kan forstå detaljer om nære emner.	Eleven har viden om at lytte efter detaljer.	Eleven kan indgå i, fastholde og afslutte enkle samtaler om nære emner.	Eleven har viden om relationsbundne udtryk.
		3.	Eleven kan forstå budskaber og holdninger inden for nære emner.	Eleven har viden om at afkode budskaber i forskellige situationer.	Eleven kan udveksle budskaber og holdninger.	Eleven har viden om kommunikationsstrategier bestemt af situation, afsender og modtager.
Skriftlig kommunikation	Eleven kan kommunikere på tysk skriftligt i et forståeligt og sammenhængende sprog.		Læsning		Skrivning	
		1.	Eleven kan gætte kvalificeret inden for nære emner.	Eleven har viden om at læse efter hovedindhold.	Eleven kan skrive enkle, ord, udtryk og sætninger.	Eleven har viden om forholdet mellem lyd og stavning og brug af ordbog, især i elektronisk form.
		2.	Eleven kan forstå enkle tekster om nære emner.	Eleven har viden om at læse efter detaljer.	Eleven kan skrive enkle notater, beskeder og breve.	Eleven har viden om skriveprocesser.
		3.	Eleven kan forstå forskellige typer af enkle tekster om nære emner.	Eleven har viden om konteksts og teksttypers betydning for læseforståelse.	Eleven kan skrive i et enkelt sprog under hensyntagen til situation, afsender og modtager.	Eleven har viden om sprogets funktion i forskellige situationer.
Kultur og samfund	Eleven kan sammenligne eksempler på tysksproget kultur og egen kultur og forstå og formidle forståelse for kultur.		Kulturforståelse		Kulturmøder	
		1.	Eleven kan sammenligne egen kultur med tysktalende kulturer.	Eleven har viden om levevilkår i tysktalende lande.	Eleven kan anvende enkle tyske udtryk i mødet med tysktalende.	Eleven har viden om sammenhæng mellem tysk sprog og kultur.
		2.	Eleverne kan møde tysktalende kulturer empatisk og fordomsfrit.	Eleven har viden om centrale kulturelle, sociale og historiske forhold i de tysktalende lande.	Eleven kan anvende kulturbundne udtryk i enkle dialogsituationer.	Eleven har viden om kulturbundne udtryk og høflighedsnormer.
		3.	Eleven kan beskrive tysktalende landes kultur.	Eleven har viden om væsentlige elementer af tysktalende landes kultur.	Eleven kan anvende tysk i mødet med tysktalende fra forskellige kulturer.	Eleven har viden om samtaleformer i tysktalende områder.

■ Bindende rammer i Fælles Mål ■ Vejledende færdigheds- og vidensmål

Færdigheds- og vidensområder og -mål

Præsentation		Sprogligt fokus	
Eleven kan præsentere sig selv, sin nærmeste familie og nære emner.	Eleven har viden om forberedelse af enkle præsentationer på tysk.	Eleven kan formulere ord, udtryk og enkle sætninger med en intonation, der gør sproget forståeligt.	Eleven har viden om udtale og intonation og den simple sætningsopbygning.
Eleven kan i et enkelt sprog tale om et emne.	Eleven har viden om metode til at søge ordforråd.	Eleven kan formulere enkle, klare og forståelige budskaber.	Eleven har viden om forbinderord.
Eleven kan i et enkelt sprog præsentere et forberedt emne.	Eleven har viden om præsentationsstrategi med tilhørende ordforråd.	Eleven kan formulere sig i sammenhæng, i et enkelt, klart og forståeligt sprog.	Eleven har viden om udtale og sætningsopbygning.
Tekster og medier		Sprogligt fokus	
Eleven kan arbejde med information i enkle tekster og billeder.	Eleven har viden om tekstopbygning og informationssøgning på tysk.	Eleven kan skrive enkle udtryk klart og forståeligt.	Eleven har viden om retstavning og tegnsætning.
Eleven kan anvende it til enkel medieproduktion på tysk.	Eleven har viden om sproglige udtryksformer i digitale medier.	Eleven kan skrive enkle sætninger klart og forståeligt.	Eleven har viden om sætningsopbygning.
Eleven kan anvende it og medier til kommunikation på tysk.	Eleven har viden om kommunikationsformer i forskellige medier og genrer.	Eleven kan skrive udtryk og sætninger klart og forståeligt.	Eleven har viden om centrale sprogbrugsregler.
Tysk som adgang til verden			
Eleven kan bruge digitale medier til at tage kontakt med jævnaldrende sprogbrugere i den tysktalende verden.	Eleven har viden om kommunikationsregler for sociale medier i en tysksproget kontekst.		
Eleven kan kommunikere på tysk med sprogbrugere lokalt og globalt.	Eleven har viden om tysk sprogs og kulturs betydning i Europa.		

Læseplan

Indhold

1	Om læseplanens funktion	15
---	-------------------------	----

2	Læseplanens opbygning	16
---	-----------------------	----

3	Fagets formål og identitet	17
3.1	Fagets formål	17
3.2	Fagets identitet	17
3.3	Fagets forståelse af sprog og kultur	18

4	Fagets kompetenceområder og kompetencemål	19
4.1	Mundtlig kommunikation	20
4.2	Skriftlig kommunikation	20
4.3	Kultur og samfund	21

5	Udviklingen i indholdet i undervisningen	22
5.1	Mundtlig kommunikation	22
5.2	Skriftlig kommunikation	24
5.3	Kultur og samfund	26

6	Tværgående emner og problemstillinger	28
---	---------------------------------------	----

7	Tværgående emner	29
7.1	It og medier	29
7.2	Innovation og entreprenørskab	29

1 Om læseplanens funktion

Læseplanen beskriver grundlaget for undervisningen i faget. Læseplanen fortolker forholdet mellem skolens formål, lovens centrale bestemmelser om undervisningens tilrettelæggelse og de fagspecifikke bestemmelser i Fælles Mål.

Fagformålet beskriver, hvordan faget bidrager til at opfylde folkeskolens formål, og angiver den overordnede retning for tilrettelæggelsen af undervisning i faget. Fagformålet og de underliggende kompetencemål samt færdigheds- og vidensområder er således den overordnede ramme for lærerens overvejelser om tilrettelæggelse af undervisningen, herunder overvejelser vedrørende valg af undervisningens indhold. Læseplanen udfolder de bindende kompetencemål samt færdigheds- og vidensområderne i Fælles Mål, hvor det faglige indhold konkretiseres.

Læseplanen uddyber kompetencemålene og beskriver det indhold og den progression, der skal knytte sig til kompetencemålene med henblik på at give en ramme for lærernes valg af indhold. Læseplanen beskriver de bindende færdigheds- og vidensområder, der ligger under fagets kompetencemål på de enkelte trinforløb. Færdigheds- og vidensområderne angiver i overskriftsform afgørende faglige elementer i arbejdet henimod at indfri kompetencemålene som udgangspunkt for bestræbelsen på at opfylde fagformålet, og skal danne udgangspunkt for tilrettelæggelsen af undervisningen.

2 Læseplanens opbygning

Læseplanen for tysk som valgfag er opbygget på følgende måde:

Kapitel 3 beskriver fagets formål og identitet, samt hvordan faget relaterer sig til folkeskolens formål.

Kapitel 4 beskriver fagets kompetenceområder og kompetencemål. Kapitlet beskriver kompetenceområdernes indbyrdes sammenhæng.

Kapitel 5 beskriver færdigheds- og vidensområderne for forløbet. Beskrivelserne tager udgangspunkt i det kompetencemål, der er for valgfaget.

Kapitel 6 beskriver fagets rolle i tværgående emner og problemstillinger, dog ikke sproglig udvikling, da det er en central del af faget, og derfor beskrives i de øvrige kapitler af læseplanen.

Kapitel 7 beskriver, hvordan faget kan bidrage til arbejdet med folkeskolens tværgående temaer, dog undtaget sproglig udvikling.

3 Fagets formål og identitet

Fagets formål

Eleverne skal i faget tysk udvikle kompetencer til at kommunikere på tysk både mundtligt og skriftligt, så de kan anvende tysk nationalt og globalt i deres aktuelle og fremtidige liv. Eleverne skal samtidig udvikle deres sproglige bevidsthed om tysk sprog og om fremmedsprogsindlæring samt styrke deres kulturelle og interkulturelle forståelse gennem kulturmøder.

Stk. 2. Gennem oplevelse, fordybelse og aktiv medvirken skal elevernes lyst til at bruge sproget personligt og i samspil med andre fremmes. Eleverne skal herved få tillid til egne evner og lyst til at beskæftige sig med tysk sprog og kulturer til fremme af deres videre udvikling.

Stk. 3. Faget tysk skal give eleverne grundlæggende viden om kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande og derved styrke deres internationale og interkulturelle forståelse.

3.1 Fagets formål

Det overordnede formål med faget tysk er, at eleverne skal lære at kommunikere på tysk samt udvikle deres interkulturelle forståelse. Undervisningen arbejder med at bygge bro mellem mennesker og fællesskaber med respekt for mangfoldighed og forskellighed. Sprogfaget tysk åbner op for nye og større horisonter i en globaliseret, multikulturel verden og har på denne måde en almindelig funktion.

Undervisningen skal give eleverne lyst til og mod på at bruge sproget i forskellige situationer, og den skal tilrettelægges, så eleverne gennem aktiv deltagelse opnår tillid til egne sproglige evner.

Fagets formål bidrager til folkeskolens overordnede formål ved at arbejde med og give eleverne forståelse for egne og andres kulturer. Igennem dette arbejde fremmes elevernes alsidige udvikling, ligesom deres omverdensforståelsen nuanceres, og på denne måde er faget med til at kvalificere elevernes deltagelse og medansvar i et demokratisk samfund. Faget bidrager desuden med at forberede eleverne til videre uddannelse.

3.2 Fagets identitet

Tysk er et humanistisk fag, der har fokus på sprog og kulturer gennem arbejdet med et alsidigt mundtligt og skriftligt indhold. Selve sproget er omdrejningspunktet i faget. Sprog anvendes til kommunikation; produktivt både mundtligt og skriftligt til at kommunikere med nogen om noget og receptivt, når eleverne læser eller lytter på tysk. Det særlige for sprogfagene er, at der igennem mødet med et nyt sprog åbnes op for, at eleverne gør sig

nye erfaringer, tilegner sig ny viden og opnår nye perspektiver og dermed kvalificerer deres forståelse af sprog og verden. Faget har fokus på ét bestemt fremmedsprog, men det er ofte relevant at inddrage andre sprog og kulturer for derigennem at få en dybere forståelse.

Fagets læringsforståelse er, at man lærer ved at konstruere ny viden og udvikle nye færdigheder i de rammer, undervisningen giver, hvilket betyder, at eleverne skal være aktive og møde variation i undervisningen. Valg af metoder og arbejdsformer rettes ind efter elevgruppen, undervisningens indhold og mål. Alle elever ved og kan noget om sprog, kultur og tekster i forvejen, når de starter på et nyt sprogfag. Denne viden fra modersmål, andetsprog, andre fremmedsprog og personlige erfaringer bør bringes i spil ved, at eleverne gætter sig til, leger med og udforsker sproget. På denne måde udvikler eleverne efterhånden mere komplekse færdigheder og en dybere indsigt i sproget.

Danmark har mange berøringsflader med det tysksprogede område både sprogligt, historisk og kulturelt, hvilket det giver mening at betone i undervisningen. Tysk og dansk har fx en stor fællesmængde, når det gælder ordforrådet, hvilket er vigtigt at pointere for dermed at give eleverne tiltro til egne evner og lyst til at bruge sproget. At sprogene er så nært beslægtede, gør det muligt at gætte sig til betydningen af mange ord og udtryk, hvilket hurtigt åbner op for aktiv brug af sproget gennem leg, opgaver og kreativ udforskning.

3.3 Fagets forståelse af sprog og kultur

Faget bygger på et kommunikativt funktionelt sprogsyn. Kommunikativt, da sprog er et redskab for både mundtlig og skriftlig kommunikation. Funktionelt, fordi sprog altid har en funktion i mellemmenneskelige relationer. Faget arbejder derfor med sprog i forskellige situationer, med forskellige emner og forskellige personer, hvor eleverne lærer at vælge de sproglige former, der kan anvendes i adskillige kommunikationskontekster. Igennem denne aktive brug af det tyske sprog udvikler eleverne langsomt deres færdigheder i at udtrykke sig forståeligt og hensigtsmæssigt på tysk.

Faget bygger på et dynamisk kultursyn, hvilket betyder, at kulturer betragtes som noget, der udvikles og ændres hele tiden gennem menneskers forhandling og fortolkning. Kulturer opstår i mødet mellem mennesker, og i sådanne møder bliver kulturer fortolkede og genfortolkede både af grupper og enkeltpersoner. Kulturer er dermed ikke noget, man har, men noget man gør. En person er medlem af mange forskellige kulturelle fællesskaber fx i familien, i skolen, blandt venner, i sportsklubben osv., og kulturelle fællesskaber går ofte på tværs af nationale grænser. På denne baggrund giver det mening at arbejde med mangfoldigheden af tyske kulturer; en fælles tysk kultur som sådan findes ikke. Interkulturel forståelse betyder i denne sammenhæng, at eleverne er i stand til at møde og kommunikere med andre mennesker med åbenhed, nysgerrighed og gensidig respekt.

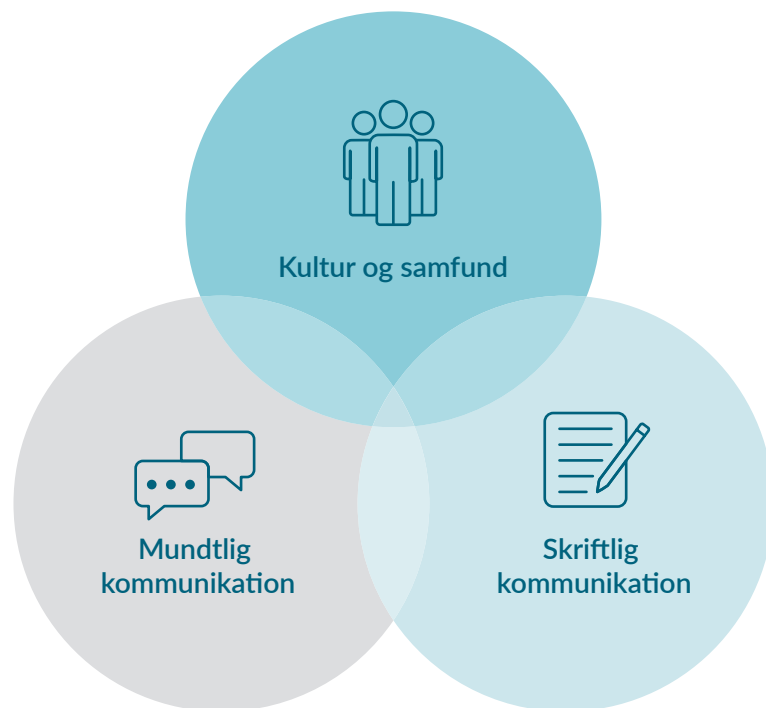
Det kommunikative sprogsyn og det dynamiske kultursyn spiller tilsammen en væsentlig rolle, når det gælder udviklingen af interkulturel forståelse. Igennem arbejdet med kommunikation i forskellige kulturelle kontekster udvikler eleverne deres sprog til at være stadig mere forståeligt og sammenhængende samtidig med, at de udvikler deres interkulturelle forståelse.

4 Fagets kompetenceområder og kompetencemål

Fremmedsprogsundervisningen skal udvikle elevernes kommunikationsfærdighed på målsproget samt udvikle deres interkulturelle forståelse, så de kan kommunikere hensigtsmæssigt med mennesker fra andre kulturelle grupper.

Sprog er mundtlig og skriftlig kommunikation, og kommunikation foregår altid i en kulturel og samfundsmæssig kontekst. På denne baggrund har faget tre sammenhængende kompetenceområder, der overlapper, interagerer og påvirker hinanden i et tæt samspil.

Figur 1: De tre kompetenceområder for tysk

De tre kompetenceområder udgør en faglig sammenhæng og er indbyrdes afhængige i forhold til at fremme elevens alsidige udvikling, herunder fagligt, personligt, kulturelt og socialt. Undervisningen kan med fordel integrere de tre områder, men der kan også arbejdes mere intensivt med fokus på et af områderne.

4.1 Mundtlig kommunikation

Kompetencemålet for mundtlig kommunikation:

Eleven kan kommunikere på tysk mundtligt i et forståeligt og sammenhængende sprog.

Målet for dette kompetenceområde er, at eleverne skal lære at kommunikere mundtligt ved både at lytte og indgå i kommunikation samt at præsentere på tysk. Løbende og i en aktuell kontekst rettes opmærksomheden mod sproglige strukturer i det tyske sprog.

Mundtlig kommunikation er dels kendetegnet ved at være spontant, fx i samtaler, men det kan også være planlagt og forberedt, fx i præsentationer, og der er dermed en stor forskel på at kommunikere mundtligt i disse to situationer. I begge tilfælde kan anvendelsen af chunks, altså flerordsfraser, spille -en betydningsfuld rolle, idet de kan fungere som et sprogligt stillads og muliggøre kommunikation på et langt højere plan, end hvis undervisningen arbejder ud fra enkeltord. Lyttefærdigheden kvalificeres også, hvis eleverne har deres opmærksomhed rettet mod chunks og ikke mod enkeltord.

Den spontane samtale er kendetegnet ved at foregå hurtigt, at indeholde ufuldstændige sætninger og mange gentagelser, at indeholde afbrydelser, anvendelse af gestik og mimik m.m. Dialoger er ligeledes kendetegnet ved, at samtalepartneren kan stille spørgsmål eller signalere, at vedkommende ikke forstår indholdet, hvilket foranlediger den talende til fx at gentage, omskrive eller anvende andre ord.

Gennem lege, sange, bevægelsesaktiviteter m.m. arbejder eleverne med sprog og tekster og udbygger deres tysksproglige erfaringer, der åbner op for, at de tør kommunikere mundtligt på tysk. Jo flere erfaringer eleverne gør sig med kommunikation på tysk, jo bedre vil de blive til at kommunikere og koblet med øget sproglig indsigt, vil eleverne gradvist udvikle et mere flydende og forståeligt sprog.

Eleverne kan i denne sammenhæng få mulighed for at lære tysk på baggrund af deres første sprog og andre sprog, de kender, dvs. de skal kunne trække på deres samlede sproglige ressource.

4.2 Skriftlig kommunikation

Kompetencemålet for skriftlig kommunikation:

Eleven kan kommunikere på tysk skriftligt i et forståeligt og sammenhængende sprog.

Målet for dette kompetenceområde er, at eleverne skal lære at kommunikere skriftligt på tysk i et forståeligt og sammenhængende sprog. Der er fokus på, at eleven skal kunne læse og skrive tysk i forskellige sammenhænge, at de kan kommunikere skriftligt med mennesker i forskellige situationer om skiftende emner.

Arbejdet med skriftsproget kan understøtte arbejdet med det mundtlige sprog og omvendt. Eleverne skal udvikle deres færdighed i at læse og skrive forskellige typer tekster, så de derigennem udvikler deres skriftsproglige formåen på tysk.

Kompetenceområdet skriftlig kommunikation og kompetencemålet knyttet hertil rummer en progression, hvor eleverne i begyndelsen arbejder med at kunne læse og skrive med et enkelt kommunikativt formål for øje, fx en sms eller en ønskeliste. I dette arbejde kan eleverne fx arbejde med at anvende et enkelt ordforråd med transparente ord, chunks og gættestrategier, og det at overskue og konstruere en simpel sætnings- og tekststruktur. Indholdet er nære emner, hvor eleverne kan trække på kendt viden. Senere i forløbet kan eleverne både læse og skrive lidt længere tekster i forskellige teksttyper, og de forstår sammenhængen mellem teksttyper, formål og sproglige former.

Sproget udvikler sig gradvist til at være mere sammenhængende og forståeligt på tekst-, sætnings- og ordniveau, dvs. indholdet og genrebrugen bliver langsomt mere kompleks

og varieret. Med sammenhængende sprog menes, at der fx anvendes sætningsforbindere. Det er vigtigt, at skriftlighed opleves og forstås som kommunikation, og at eleverne opbygger og bevarer glæden ved og modet til at både at læse og skrive på tysk. Aktiv og kommunikativ brug af sproget udvikler sproget, så gennem arbejdet med skriftlig kommunikation får eleverne indsigt i sprog, sprogbrug og sproglæring.

4.3 Kultur og samfund

Kompetencemålet for kultur og samfund:

Eleven kan sammenligne eksempler på tysksproget kultur og egen kultur og forstå og formidle forståelse for kultur.

Målet for dette kompetenceområde er, at eleverne kan sammenligne eksempler på tysksproget kultur og egen kultur og forstå og formidle forståelse for kultur. Der er fokus på, at eleverne bliver i stand til at bruge sproget i forskellige sammenhænge med forskellige formål og skiftende indhold alt efter kommunikationssituation.

Kultur og samfund danner den overordnede ramme, som al sprog anvendes i. På denne baggrund skal eleverne udvikle deres kompetence i både at forstå og handle hensigtsmæssigt og selvstændigt som deltagere i forskellige kulturelle fællesskaber og i kultur-møder både mundtligt og skriftligt.

Faget bygger på et dynamisk kultursyn, dvs. at kulturer betragtes som noget, der udvikles og ændres konstant gennem menneskers forhandling og fortolkning. Kulturer opstår i mødet mellem mennesker, og kulturer er dermed ikke noget man har, men noget man gør. Da kulturelle fællesskaber ofte går på tværs af nationale grænser, er det ikke hensigtsmæssigt at tale om én fælles tysk kultur, der eksisterer derimod mange forskellige kulturer, der kan have visse fælles træk.

Kompetenceområdet kultur og samfund og kompetencemålet knyttet hertil rummer en progression, hvor eleverne i begyndelsen arbejder med at sammenligne deres eget hverdagsliv med tysksprogede børns liv for at konstatere såvel ligheder samt forskelle. Dermed udvides deres horisont og forståelse for andres livsvilkår, og det er muligt at arbejde med og udfordre stereotype opfattelser. Senere vil eleverne være i stand til at indgå i kultur-møder både mundtligt og skriftligt med tysktalende, hvor de anvender deres erhvervede viden, herunder når det gælder kulturer samt måden, der kommunikeres på. Da kommunikationen også foregår ved hjælp af digitale medier, åbnes der op for en ny og langt større verden, der er med til at udvikle nye forståelser både af sig selv og andre.

5 Udviklingen i indholdet i undervisningen

I det følgende kapitel beskrives de færdigheds- og vidensområder, som udgør det indhold, der leder frem mod kompetencemålet i hvert kompetenceområde.

5.1 Mundtlig kommunikation

Kompetencemålet for mundtlig kommunikation lyder:

Eleven kan kommunikere på tysk mundtligt i forståeligt og sammenhængende sprog.

Eleverne starter med at kommunikere på tysk gennem enkle sætninger og udtryk, hvor de i fx dialoger både fortæller om og lytter til andres fremstilling af emner relateret til deres eget liv og deres hverdag, fx 'Familie', 'Mein Alltag', 'Meine Freizeit' og 'Freunde'. I begyndelsen er sproget enkelt og forståeligt, og der er fokus på at få kommunikationen til at lykkes ved både at forstå andre og selv at gøre sig forståelig fx gennem anvendelse af chunks. Igennem forløbet bliver sproget gradvist mere sammenhængende, og kommunikationen placeres i stadigt flere forskellige kommunikative kontekster. Med tiden udvides emnerne til også at kunne være emner af mere generel art, fx 'Musik', 'das multikulturelle Berlin', 'Street-art', 'Zwei Mal Deutschland – die DDR und die Bundesrepublik', 'Abfall und Umwelt'.

Kompetenceområdet mundtlig kommunikation indeholder følgende fire færdigheds- og vidensområder:

- Lytning
- Samtale
- Præsentation
- Sprogligt fokus.

Lytning

Lyttefærdigheden er en væsentlig del af mundtlig kommunikation. Undervisningen kan tage sit udgangspunkt i elevernes forforståelse og baggrundsviden fra alle de andre sprog, de kender. Da dansk og tysk er sprog, der ligger tæt op ad hinanden, kan eleverne hurtigt lytte til og forstå tysk ved at gætte ord i en kendt kontekst. Anvendelse af gestik og mimik kan inddrages, da budskabet i en ytring dermed understreges.

Undervisningen kan tilrettelægges, så klasserumssproget er tysk i så stor udstrækning som overhovedet muligt, da lærerens input har stor betydning for elevernes sproglige udvikling, ligesom det har stor signalværdi for eleverne at opleve tysk som kommunikationssprog i undervisningen. Undervisningen kan tilrettelægges, så det betones, at det at lytte og forstå ikke er ensbetydende med at kunne oversætte ord for ord, det gælder om at forstå hovedindholdet. Efterhånden udvikler elevernes deres lyttefærdighed, så de kan lytte og forstå såvel hovedbudskaber som detaljer i forskellige kontekster om kendte emner.

Eleverne kan udvikle lyttefærdigheden gennem fx:

- Tysk som klasserumssprog
- Autentiske sange, gerne med bevægelse
- Autentiske videoer og film
- Små dialoger og interviews om hverdagsemner.

Samtale

Samtale er en dialog, der består af at lytte til og at tale tysk, og samtalefærdigheden udvikles ved netop at samtale. Igen kan ligheden mellem det danske og det tyske sprog understreges for at give eleverne mod på og lyst til at kommunikere på tysk om nære og kendte emner. Undervisningen kan tilrettelægges, så der skabes forskelligartede og meningsfulde kommunikationssituationer, bl.a. gennem sange, lege og spil, hvor eleverne kan bruge sproget aktivt i korte dialoger med fx spørgsmål og svar. Som en væsentlig støtte i produktionen af tysk kan der med fordel arbejdes med chunks, der imiteres, og som derfor straks kan anvendes i kommunikation. Undervisningen leder hen imod, at eleverne udvikler deres samtalefærdighed, så de efterhånden bliver i stand til at udveksle budskaber og deres holdninger om mange forskellige hverdagsemner i skiftende kontekster.

Eleverne kan udvikle samtalefærdigheden gennem fx:

- Tysk som klasserumssprog
- Aktiv brug af sproget i små dialoger, smalltalk situationer og interviews af forskellig slags
- Rollespil (fx indkøbssituationer) og dramatisering af forskellige tekster/situationer.

Præsentation

Præsentation er en monolog, dvs. envejskommunikation. Undervisningen kan tilrettelægges med udgangspunkt i elevens verden og dagligdag. Først i forløbet udarbejdes der med udgangspunkt i fx eleven selv, familie, hobby og madvaner enkle præsentationer, i et enkelt sprog. Chunks kan igen spille en hovedrolle, idet de sammen med transparente ord, arbejdet med semantiske felter og ordbogsopslag kan støtte og kvalificere præsentationen. Undervisningen leder hen imod, at eleverne bliver i stand til at præsentere mere komplekse hverdagsemner i længere præsentationer.

Eleverne kan træne præsentationer ved fx:

- Korte præsentationer individuelt eller i par om mange forskellige emner fra elevens hverdag
- At se og lytte til andres præsentationer og at give feedback
- Anvendelse af billeder/digitale programmer, der understøtter præsentationen
- Små videoer, som uploades og præsenteres.

Sprogligt fokus

I begynderundervisningen kan det dreje sig om at efterligne den tyske udtale og gøre sig forståelig i enkle sætninger. Her kan imitation af chunks spille en betydningsfuld rolle, idet de muliggør forståelig kommunikation, både når det gælder udtale samt produktion af simple sætninger. Generelt kan der trækkes på elevernes samlede sproglige ressourcer i arbejdet med at udvikle bevidsthed om det tyske sprogs struktur. Undervisningen leder hen imod, at eleverne gradvist udvikler deres indsigt i og forståelse for simpel sætningsopbygning på tysk og kan ved hjælp af bl.a. konjunktioner formulere sig klart, forståeligt og sammenhængende.

Eleverne kan arbejde med sprogligt fokus gennem fx:

- Aktiv brug af sproget gennem imitation af chunks og løbende nedslag på sproglige strukturer i udvalgte chunks
- Løbende nedslag på og arbejde med opmærksomhed på enkle sætningsstrukturer i en meningsfuld kontekst
- Anvendelse af ordbøger samt udvikling af ordforrådet.

5.2 Skriftlig kommunikation

Kompetencemålet for skriftlig kommunikation lyder:

Eleven kan kommunikere på tysk skriftligt i et forståeligt og sammenhængende sprog.

Kommunikation foregår i vid udstrækning via skriftsprog, så det at læse og skrive enkle ord og udtryk på tysk er en væsentlig del af begynderundervisningen. At lytte og at tale samt det at læse og at skrive tysk udgør tilsammen de fire færdigheder. Disse fire færdigheder kaldes den kommunikative kompetence. Færdighederne understøtter og påvirker hinanden i arbejdet med at udvikle elevernes kommunikative kompetence på tysk.

Ligesom det gælder for den mundtlige kommunikation gælder det også for den skriftsproglige udvikling, at der ikke er tale om en lineær og forudsigelig proces, men derimod om en meget individuel præget proces, hvad angår sproglig indsigt og tilegneshastighed. Det er derfor vigtigt at tage hensyn til den enkelte elevs udviklingstrin og forsøge at motivere eleverne alt afhængig af udviklingstrin og sproglig formåen.

Emnerne følger den samme udvikling som i mundtlig kommunikation.

Kompetenceområdet skriftlig kommunikation omfatter flg. færdigheds- og vidensområder, der interagerer med hinanden i et tæt samspil:

- Læsning
- Skrivning
- Tekster og medier
- Sprogligt fokus.

Læsning

Det at læse tekster og derigennem møde det tyske sprog på skrift er et vigtigt element for elevernes sproglige udvikling. Igennem det receptive møde med sproget på skrift kan eleven optage forskellige sproglige udtryk samt opdage adskillige sproglige strukturer. Der kan arbejdes med forskellige teksttyper i et enkelt sprog, hvor der løbende kan være nedslag på det tyske og danske sprogs store fællesmængde, hvad angår ordforråd. På denne baggrund kan eleverne lære at gætte ud fra konteksten samt være opmærksomme på transparente ord og udtryk i forhold til deres helt individuelle sproglige ressourcer. At læse og forstå en tekst er ikke ensbetydende med at kunne oversætte ord for ord, men at kunne forstå hovedindholdet i teksten, hvilket det er vigtigt at gøre eleverne opmærksomme på. Undervisningen leder hen imod, at eleverne udvikler læsefærdighed på tysk ved at arbejde med forskellige læsestrategier koblet til læseformålet. Det kan fx være skimming, skanning, nærlæsning eller global forståelse.

Eleverne kan udvikle læsefærdigheden ved fx:

- At læse mange forskellige og autentiske tekster om skiftende hverdagsemner i forskellige teksttyper
- At arbejde med gættestrategier i en kontekst fx ud fra elevernes ressourcer både hvad angår teksttyper og sprog
- At gennemføre forskellige aktiviteter med fokus på ordforråd, herunder transparente ord, semantiske felter og chunks.

Skrivning

Eleverne kan fra deres første møde med det tyske sprog motiveres til selv at formulere sig i et enkelt sprog på tysk, da det at producere sprog selv er en stor hjælp for den generelle sproglige udvikling. Her gælder det, at det danske og det tyske sprogs store fællesmængde udgør et vigtigt fundament, når det gælder om at skrive enkle sætninger, ligesom elevernes samlede sproglige ressource kan anvendes aktivt. Derudover kan eleverne arbejde med digitale opslagsteknologier og kende til forholdet mellem udtale og stavning. Undervisningen leder hen imod, at elevernes skriftsproglige færdighed udvikles gradvist i forløbet, så de kan formulere korte tekster om hverdagsemner i forskellige kommunikationskontekster.

Eleverne kan udvikle skrivefærdigheden gennem fx:

- At skrive korte, sammenhængende tekster i forskellige teksttyper fx sms eller mail
- At skrive korte tekster til et emne med udgangspunkt i chunks og billeder
- At tage udgangspunkt i deres forforståelse om tekster, genrer og sprog
- At anvende ordbøger samt grammatik- og stavekontrol.

Tekster og medier

Eleverne kan arbejde med informationssøgning på tysk ved at anvende digitale redskaber. De kan med lærerens hjælp arbejde med at afkode og forstå informationer i forskellige multimodale tekster med baggrund i deres viden om forskellige teksters og teksttypers måde at strukturere tekster på. Undervisningen leder hen imod, at eleverne bliver i stand til at anvende digitale redskaber og teksttyper, når de kommunikerer på tysk i forskellige situationer.

Eleverne kan udvikle deres kendskab til tekster og medier gennem fx:

- At anvende digitale redskaber til informationssøgning
- At anvende digitale medier til produktion af mundtligt og skriftligt tysk
- At arbejde med forskellige multimodale tekster fra forskellige medier.

Sprogligt fokus

Igennem skriftsproget kan man arbejde med og udvikle elevernes sproglige opmærksomhed. Sprog på skrift bliver fastholdt, og eleverne kan vende tilbage til at læse tekster på skrift, både tekster de selv har skrevet, og tekster de ikke selv har skrevet. Dette kan være en stor hjælp i arbejdet med at udvikle og have fokus på sprogets retstavning, tegnsætning og enkle sproglige strukturer samt ordforrådet. Undervisningen leder hen imod, at eleverne udvikler efterhånden deres indsigt i sætningsopbygningen på tysk og er i stand til at omsætte denne viden i egen produktion af tekster på tysk.

Eleverne kan udvikle deres sproglige fokus gennem fx:

- Løbende og systematisk nedslag på få udvalgte sproglige strukturer i egne eller andres tekster
- Aktiv brug af sproget i meningsfulde kommunikative kontekster på skrift
- Anvendelse af digitale redskaber, herunder ordbøger.

5.3 Kultur og samfund

Kompetencemålet for kultur og samfund lyder:

Eleverne kan sammenligne eksempler på tysksproget kultur og egen kultur og forstå og formidle forståelse for kultur.

Al kommunikation foregår i en kulturel kontekst. Kultur og samfund er dermed den overordnede ramme, som al kommunikation foregår i. Tyske og danske kulturer har en stor berøringsflade, og det giver derfor god mening at beskæftige sig med at sammenligne kulturerne og identificere ligheder og forskelle. På denne måde udvider elevernes deres horisont samtidig med, at de opnår en større bevidsthed om egne kulturer.

Kompetenceområdet kultur og samfund omfatter flg. færdigheds- og vidensområder, der interagerer med hinanden i et tæt samspil:

- Kulturforståelse
- Kulturmøder
- Tysk som adgang til verden.

Kulturforståelse

Eleverne arbejder med forskelligartede tekster, der omhandler levevilkår og kulturer i de tysksprogede lande, og denne nye viden sammenlignes med elevernes eget liv og egne kulturer. Tekster og emner bliver gradvist mere komplekse, og dermed kan eleverne udvide deres forståelse for andre kulturer.

Eleverne kan udvikle deres kulturforståelse ved fx:

- At se film, der omhandler kulturer og levevilkår
- At læse forskelligartede fagtekster, om fx familie, skole, kønsroller, mad, miljø og sammenligne med egne kulturer
- At læse skønlitterære tekster og sammenligne med egne kulturer og perspektiver.

Kulturmøder

Undervisningen tilrettelægges, så eleverne udvikler deres forståelse for forskellige kulturers måde at kommunikere på, så de på denne baggrund er i stand til at indgå i møder med andre mennesker og kommunikere med dem på tysk. Sprog og kulturer hører tæt sammen, de påvirker hinanden og indgår i et tæt samspil; sprog afspejler fx kulturers måde at tænke og leve på, hvilket eleverne bør udvikle en bevidsthed om. Undervisningen leder hen imod, at eleverne udvikler gradvist deres indsigt i, hvordan man kommunikerer hensigtsmæssigt på tysk om forskellige emner i skiftende kontekster.

Eleverne kan arbejde med kulturmøder ved fx:

- At kommunikere mundtligt og skriftligt med tysktalende fx via digitale redskaber
- At opleve andres kulturmøder i fx film og tekster og efterfølgende reflektere derover
- At diskutere fordomme og stereotype opfattelser af andre mennesker.

Tysk som adgang til verden

Tysk som adgang til verden kan indgå i tæt forbindelse med færdigheds- og vidensområdet tekster og medier. Der kan være fokus på at anvende digitale eller sociale medier som et redskab for kommunikation på tysk både lokalt og globalt, hvor der tages højde for kommunikationssituationens deltagere, emne og situation i forhold til, hvordan der kommunikeres. Komplexiteten i anvendelse af og indholdet i de digitale medier øges gradvist i forløbet.

Eleverne kan arbejde med tysk som adgang til verden gennem fx:

- Kommunikation såvel mundtligt som skriftligt med tysktalende, både personligt og digitalt i forskellige teksttyper om adskillige emner
- Arbejde med tekster, der omhandler historisk, kulturelle og sociale emner
- Anvendelse af digitale medier for at opnå indblik i aktuelle tysksprogede problemstillinger.

6 Tværgående emner og problemstillinger

Emner og indhold af kulturel, samfundsmæssig og international art kan ofte danne grundlag for et samarbejde med andre fag, som fx historie og geografi, billedkunst og musik, engelsk og dansk, men faget tysk vil også kunne indgå i et samarbejde med hele folkeskolens fagrække. Dette samarbejde vil fx kunne organiseres i form af projekt- eller emneuger, der griber ind over mange fagområder eller i form af temadage, hvor forskellige fag arbejder sammen om et tema, der bearbejdes ud fra forskellige perspektiver. Eksempel kunne være: 'Die Stadt Hamburg und ihre Menschen' eller 'Das Leben am Bodensee', der åbner op for historiske, kulturelle og sociale perspektiver.

Derudover ville sproglig tværfaglighed være en mulighed, hvor sprog fx sammenlignes og betragtes med metasproglige briller for fx at udlede ligheder og forskelle, der munder ud i en større sproglig forståelse. Dette gælder primært sprogene tysk og dansk i tysk-undervisningen, men det kan ofte give god mening at inddrage alle 'klassens sprog' og undersøge fx ordstilling og bøjningsformer i de forskellige sprog, eleverne kan. Et andet område, der er oplagt, kunne være at sammenligne ord og ordforrådet generelt på dansk og tysk. Opdagelsen af sprogenes tætte beslægtethed vil kunne motivere eleverne til at turde kaste sig ud i at kommunikere på tysk.

7 Tværgående emner

Alle fag skal have fokus på de tre tværgående temaer: sproglig udvikling, it og medier samt innovation og entreprenørskab. Sproglig udvikling indgår som en integreret del af sprogundervisningen og er derfor ikke beskrevet særskilt.

7.1 It og medier

It og medier er selvfølgele arbejds- og kommunikationsredskaber i tyskundervisningen i en digital og globaliseret verden. Gennem it og medier kan der åbnes op for mangfoldige kommunikationssituationer, og det er muligt at samarbejde med mennesker i hele verden om projekter og have personlig kontakt med andre, der behersker tysk eller er i gang med at lære sproget. Brugen af it og medier i tyskundervisningen kan åbne skolen for verden og lukke verden ind i skolen, men det kræver it-didaktiske overvejelser fra lærerside at anvende it på konstruktiv vis i tyskundervisningen.

I samarbejde med andre fag kan der i tysk arbejdes med at udvikle elevernes it- og mediekompetencer.

- Eleven som kritisk undersøger
- Eleven som analyserende modtager
- Eleven som ansvarlig deltager
- Eleven som målrettet og kreativ producent.

I tyskundervisningen, hvor kommunikation er det helt centrale, vil der være tale om såvel receptiv samt produktiv brug. Receptiv brug fx ift. informationssøgning koblet med en kritisk tilgang til kilder og deres troværdighed; produktiv brug fx i udarbejdelsen af digitale præsentationer, men også som redskab for kommunikation med tysksprogede i hele verden.

7.2 Innovation og entreprenørskab

Innovation og entreprenørskab indeholder fire dimensioner:

- Handlingsdimensionen
- Kreativitetsdimensionen
- Omverdensforståelsesdimensionen
- Personlig indstilling.

Disse fire dimensioner kan alle være til stede i tyskundervisningen.

Det er i sig selv en meget kreativ og innovativ proces at lære et nyt sprog. At danne hypoteser om og turde afprøve det nye sprog i kommunikation er en forudsætning for at udvikle sproget. Men da der netop er tale om et sprog, man er i gang med at lære og dermed ikke behersker, er det forbundet med usikkerhed at turde kaste sig ud i at anvende sproget i forskellige kommunikationssituationer. Intersproget, dvs. et mellemsprog mellem elevernes eksisterende sproglige ressourcer og målsproget er et sprog under konstant udvikling. Det vil sige, at det er et sprog, der af naturlige årsager netop ikke kan være korrekt. Det kræver mod at anvende et sprog, man ikke har 'styr på', og derfor er det vigtigt at skabe en klasserumskultur ud fra devisen om, at afvigelser er ganske naturlige, det kan ikke være anderledes, da man netop er i gang med at lære et nyt sprog.

Det vigtigste i en kommunikativ sprogundervisning er at være en aktiv sprogbruger, som indgår i et samarbejde med andre mennesker. At eksperimentere og lege med nye sproglige udtryk, at tænke i nye baner og andre kulturelle kontekster, at teste og afprøve og at revidere sit tyske sprog på baggrund af en given feedback; dette er om noget innovativt. Ved at være en aktiv del af en sådan innovativ proces, udvikles og modnes eleven som person.

Undervisningsvejledning

Indhold

1 Om undervisningsvejledningen	33
--------------------------------	----

2 Elevernes alsidige udvikling	34
2.1 Tysk som sprogligt og kulturelt fællesskab	34
2.2 Kommunikation og interkulturel forståelse	34
2.3 Et funktionelt sprogsyn og et kommunikativt tilegnelsessyn	35
2.4 Et dynamisk kultursyn og interkulturel forståelse	36
2.5 Fagets indhold	36
2.6 Fagets arbejdsformer	37
2.7 Fagets erkendelsesmåder	37
2.8 Flersprogethedsdidaktik	38
2.9 Inddragelse af sanser og krop	38

3 Tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering af undervisningen	40
3.1 Tyskundervisningens fundament er kommunikation	40
3.2 Stilladsering i tyskundervisningen	40
3.3 Tilrettelæggelse af undervisning	43
3.4 Gennemførelse af undervisningen	48
3.5 Evaluering af undervisningen	49

4 Forholdet mellem kompetencer og indhold	51
4.1 Mundtlig kommunikation	52
4.2 Skriftlig kommunikation	55
4.3 Kultur og samfund	60

5 Almene temaer	63
5.1 Åben skole	63
5.2 Brobygning	63

6 Tværgående emner og problemstillinger	64
---	----

7 Tværgående temaer	65
7.1 It og medier	65
7.2 Innovation og entreprenørskab	66

8 Tilpasning af undervisningen til elevernes forudsætninger	68
8.1 Elevforudsætninger	68
8.2 Undervisningsdifferentiering og inkluderende læringsmiljøer	68

9 Referencer	70
--------------	----

1 Om undervisningsvejledningen

Undervisningsvejledningen for tysk som 2. fremmedsprog og som 3. fremmedsprog informerer om Fælles Mål og læseplan for faget tysk samt valgfaget tysk.

Undervisningsvejledningen giver information, støtte og inspiration til at kvalificere de mange valg, som læreren i samarbejde med sin leder og sine kolleger tager i sin praksis ifm. undervisningen i tysk. Den informerer om folkeskolelovens bestemmelser, Fælles Mål og læseplan, som vedrører undervisningen i tysk, og den støtter ved at forklare og eksemplificere centrale dele af fagets indhold. Endelig giver undervisningsvejledningen inspiration til og understøtter tilrettelæggelse af undervisning i tyskfaget ved at beskrive forskellige mulige valg i planlægningen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen. I forbindelse med disse beskrivelser bidrager den til at synliggøre forskellige veje i tilrettelæggelsen af undervisningen, bl.a. ved at lægge op til diskussion af potentialer og begrænsninger i forskellige former for undervisningspraksis. Undervisningsvejledningen er skrevet med henblik på, at den kan anvendes som et opslagsværk for den enkelte lærer og for lærerteams.

2 Elevernes alsidige udvikling

Undervisningen i folkeskolen og folkeskolens fag og emner skal fremme elevernes alsidige udvikling, hvilket fremgår af folkeskolelovens bestemmelser.

Tysk bidrager til at fremme elevernes alsidige udvikling og de overordnede idéer og formål med folkeskolen, idet formålet med tysk er at danne og uddanne eleverne til at deltage som aktive og kritiske borgere i et demokratisk samfund i en global verden. Tysk er et meget stort sprog i Europa, og mange millioner mennesker har tysk som deres modersmål. Derudover lærer mange mennesker tysk som fremmedsprog i en skolekontekst.

2.1 Tysk som sprogligt og kulturelt fællesskab

Det overordnede formål med at lære tysk er at åbne en tysksproget verden for eleverne, således at de får mulighed for lære tysk og via sproget blive i stand til at orientere sig og få indtryk af en større sproglig og kulturel mangfoldighed på såvel det lokale som det internationale plan. De får mulighed for at få en mere nuanceret viden om andre menneskers levevis og levevilkår, meninger og holdninger gennem mødet med tysksprogede autentiske tekster, bl.a. film og musik, men også igennem digitale og analoge læremidler.

Både læseplanen og vejledningen er generelt inspireret af Europarådets retningslinjer for fremmedsprogsundervisning. Den europæiske referenceramme (CEFR) er et værktøj udviklet i regi af Europarådet. Det er en vejledende referenceramme, som kan anvendes til at standardisere/udvikle undervisning i sprog på tværs af Europarådets medlemslande. Grundidéen med CEFR er, at kendskab til fremmedsprog er med til at fremme europæisk fællesskab, forståelse og mobilitet. Referencerammen giver på tværs af sprog beskrivelser af færdighedsniveauer, således at man kan måle kommunikative fremskridt trin for trin, fx i et brobygningsperspektiv fra folkeskole til ungdomsuddannelse. Materialet indeholder generelt god inspiration for sproglærere, og selv om det netop ikke er en bindende ramme, orienterer tyskfaget sig mod, at elever efter 9. klasse har et fagligt niveau, der svarer til CEFR's niveau A2. CEFR kan findes på internettet i en dansk version.

Europarådet har desuden udarbejdet materialer for fremmedsproglæring, fx sprogportfolio og sprogpas/portrætter. Disse materialer kan findes på hjemmesiden for ECML Kontaktpunkt Danmark: www.ecml.dk.

2.2 Kommunikation og interkulturel forståelse

De tre kompetenceområder i faget tysk udgøres af: Mundtlig kommunikation, Skriftlig kommunikation og Kultur og samfund. Igennem anvendelse af det tyske sprog i mundtlig og skriftlig kommunikation åbnes der op for nye og anderledes perspektiver igennem arbejdet med sprog og kulturer. Disse nye perspektiver giver anledning til refleksion både over egne samt andre menneskers livserfaringer, hvormed faget tysk bidrager til elevernes alsidige udvikling.

Faget tysk arbejder igennem de tre kompetenceområder med at udvikle elevernes tysksproglige kompetence og deres interkulturelle forståelse. Målet med dette arbejde er at klæde eleverne på til at leve som aktive og kritiske verdensborgere i et demokratisk samfund i en multikulturel, globaliseret verden.

Sprogundervisningen bygger bro mellem forskellige mennesker og fællesskaber med respekt for mangfoldighed og forskellighed. Ved at kommunikere med mange forskellige mennesker fra forskellige kulturelle og sproglige kontekster og ved at møde et varieret indhold i form af mange forskellige teksttyper udvikler eleverne deres sproglige og kulturelle kompetencer. Igennem dette møde får eleverne ny viden samt adgang til nye perspektiver og horisonter, der er med til at kvalificere deres "væren i verden" og deres selvforståelse. Dermed har sprogfagene en almendannende funktion.

2.3 Et funktionelt sprogsyn og et kommunikativt tilegnelsessyn

Faget tysk bygger på et funktionelt sprogsyn og et kommunikativt tilegnelsessyn. Sprog er altid kommunikation, og sprog har altid en funktion i mellemmenneskelige relationer; det anvendes fx til at udtrykke viden, følelser og holdninger med. Grundforståelsen i det kommunikative tilegnelsessyn er, at man lærer at kommunikere ved at kommunikere; kommunikation er altså både målet og midlet i tyskundervisningen, da man lærer tysk ved at bruge det tyske sprog i meningsfuld interaktion med andre.

Det sprog, eleverne udvikler, kaldes et intersprog; et sprog mellem modersmålet/elevernes samlede sproglige ressource i form af alle de sprog, eleverne kender, og målsproget, i dette tilfælde tysk. Intersproget er dermed et sprog på vej, et sprog under konstant udvikling, dvs. det er foranderligt. Derudover er intersproget kendetegnet ved at være systematisk; på det individuelle plan udvikler eleverne hver deres udgave af intersproget med sin helt egen systematik, og sidst men ikke mindst er intersproget variabelt. Det variable viser sig ved, at korrekte og ikke korrekte former af målsproget figurerer side om side i elevernes produktion af sprog. Dette viser, at eleven er i gang med at afprøve og teste sine hypoteser på nogle bestemte sproglige områder, og som det gælder ved al læring, er det en umulighed, at alt er korrekt i første omgang; den nye viden er ikke automatiseret. Variabiliteten viser os, hvor eleven p.t. befinder sig i sin intersproglige udvikling, hvilket er meget centralt, når der skal gives feedback. Fx er et område, der typisk kræver stor opmærksomhed, verbernes bøjning. Eleven anvender korrekte og ikke korrekte former side om side, hvilket viser os en begyndende forståelse for verbernes bøjning på tysk. Det er derfor vigtigt, når der gives feedback, at opmuntre og rose eleven for det, der lykkes i kommunikationen, og at udvælge enkelte sproglige fænomener, som eleven på dette udviklingsstrin har brug for at rette sin opmærksomhed imod for at videreudvikle sit sprog og kvalificere sin måde at kommunikere på. En ressource-tilgang til sproglig udvikling arbejder med termen "afvigelser", hvormed det understreges, at sprog, man er i gang med at lære, naturligvis ikke altid kan være korrekt. På den anden side figurerer et "mangelsyn" med fokus på sproglige fejl, hvilket ikke er befordrende i en kommunikativ undervisning, og som derfor bør undgås.

Det er centralt at understrege, at sprog er kommunikation. Vi kommunikerer for at forstå hinanden, og det er muligt at forstå sprog på trods af, at det ikke er korrekt, hvilket det i sagens natur ikke kan være, når eleven er i gang med at lære sproget.

En logisk konsekvens af det ovenstående sprogsyn og tilegnelsessyn er, at eleverne i så stor udstrækning som overhovedet muligt skal have lejlighed til at anvende sproget aktivt i meningsfulde kommunikationssituationer både mundtligt og skriftligt.

2.4 Et dynamisk kultursyn og interkulturel forståelse

Faget tysk bygger desuden på et dynamisk kultursyn, hvor kulturer betragtes som værende i konstant udvikling, da kulturer netop opstår i mødet mellem mennesker. Kulturer udvikles og ændres bestandigt igennem menneskers forhandling og fortolkning i disse møder, og kulturer er dermed ikke noget, man har, men noget, man gør. Alle mennesker er medlem af mange forskellige kulturelle fællesskaber, fx familie, skole, blandt venner, i sportsklubber. Af denne grund arbejdes der ikke med nationalkulturer, men med de mange forskelligartede kulturer, der findes inden for det tysksprogede område. Interkulturel forståelse betyder i denne sammenhæng, at eleverne er i stand til at møde og kommunikere med andre mennesker med åbenhed, nysgerrighed og gensidig respekt. For at nå til denne forståelse er det nødvendigt at reflektere over eget kulturelle ståsted og at relativere forestillinger om egne samt andres kulturer. Undervisningen fungerer dermed som en døråbner til en ny verden, der kan sætte elevernes egen verden i et nyt perspektiv.

2.5 Fagets indhold

For at kunne motivere eleverne og vække deres interesse for faget er det meget centralt, at indholdet i undervisningen er meningsfyldt. Indholdet skal kunne tænde elevernes opmærksomhed, så de bliver nysgerrige og motiveres til at blive aktive deltagere i tyskundervisningen, da sproglig aktivitet er afgørende for sproglig udvikling. Indholdet må vække elevernes interesse, det må være spændende, sjovt, anderledes og dermed åbne op for nye perspektiver og erkendelser for at fastholde elevernes opmærksomhed. Ved at beskæftige sig med meningsfyldt indhold er det muligt at skabe "kommunikative behov" hos eleverne, forstået på den måde, at eleverne føler sig motiverede til at komme på banen med deres synspunkter og holdninger til et givet emne.

Naturligt beskæftiger faget tysk sig med emner og meget gerne autentiske tekster, der omhandler kulturelle, historiske og samfundsmæssige vilkår i det tysksprogede område. Det kunne fx være: „Schieurlaub in Österreich“, „Schulalltag in Deutschland“ eller „Freundschaft durch digitale Medien“. Alle emner, der på en eller anden måde beskæftiger sig med livet i tysksprogede kulturer og behandler kulturelle, historiske og eller samfundsmæssige forhold. Udgangspunktet i tyskundervisningen er primært emner, som eleverne kender til og dermed kan forholde sig til. Igennem dette arbejde får eleverne indblik i og forståelse for andre kulturers måder at leve på, og de inviteres derigennem til refleksion over deres eget liv og egne levevilkår. Faget tysk er dermed med til at åbne op for en større verden med nye horisonter og erkendelser, der er med til at danne og udvikle eleverne.

Eksempel:

7. klasse arbejder med emnet: "Meine Freizeit". De har eksempelvis som udgangspunkt læst forskellige tekster, hvor tysksprogede unge fortæller om deres fritidsinteresser, de har arbejdet med forskellige billeder samt tilhørende chunks, og de har set små film med det samme indhold. Efterfølgende har eleverne skullet skrive en liste med ligheder og forskelle ift. deres egne fritidsinteresser: Hvilke fritidsinteresser er generelt typiske – og hvilke er specifikke for det tysktalende område? (fx skisport af forskellig slags). Den efterfølgende classesamtale samler op på, hvilke eventuelle forklaringer der kunne være på såvel de eksisterende forskelle som ligheder.

2.6 Fagets arbejdsformer

Det helt afgørende i fagets måde at arbejde på er at skabe rum for elevernes aktive brug af sproget. Sprog læres gennem aktiv brug, og igennem aktiv brug opstilles og afprøves hypoteser, der udvikler sproget og fører til nye erkendelser. Derfor er det lærerens fornemste opgave at skabe et godt og trygt læringsmiljø, hvor eleverne har lyst til og mod på at bruge sproget. Dette hænger tæt sammen med, at eleverne oplever et "kommunikativt behov", dvs. at de stillede opgaver er relevante og interessante at forholde sig til, så eleverne oplever, at de gerne vil ytre sig og give deres meninger og holdninger til kende.

Aktiv sprogbrug krævet et trygt læringsrum, eleverne må føle sig sikre og godt tilpas, da det for mange kan opleves som grænseoverskridende at skulle kommunikere på et sprog, man er i gang med at lære og netop ikke behersker. Der må skabes et rum, hvor man griner med hinanden og ikke af hinanden i den eksperimenterende proces, det er at hypotesedanne og afprøve nyt sprog. Par- og gruppearbejde giver god mening i tyskundervisningen, både da det er langt tryggere at kommunikere i små grupper, og da den enkelte elevs aktive brug af sproget er langt højere, end hvis der er tale om klasseundervisning. CL-strukturer er fx, pga. de tildelte og specificerede roller, særdeles velegnede til at skabe et aktivt læringsrum med.

Når det gælder aktiv sprogbrug, er det ligeledes vigtigt at medtænke variation som et bærende element i undervisningen, da variation kan medføre opmærksomhed. Både når det gælder indhold og arbejdsformer er det centralt at variere og afprøve nyt, ligesom det selvfølgelig også giver mening at gentage kendt stof og måder at arbejde på.

2.7 Fagets erkendelsesmåder

Når eleverne begynder at lære tysk, besidder de allerede en stor viden, både en "viden om verden" og en "viden om sprog". Elevernes viden om verden er alle de erfaringer og al den viden, som eleverne har samlet, optaget og udviklet i deres hidtidige liv. Elevernes viden om sprog er på samme vis alle de sproglige erfaringer, eleverne har gjort sig både på modersmålet og på alle de andre sprog, som eleven har stiftet bekendtskab med. Her er der tale om elevernes samlede sproglige ressource, der er et vigtigt fundament, når der læres et nyt sprog.

Tyskundervisningen tager på denne baggrund sit udgangspunkt i elevernes forforståelse; den bygger ovenpå det eksisterende, den udvider og kvalificerer elevernes forhåndenværende sproglige kompetence samt deres generelle vidensniveau. Forforståelsen gælder også de sproglæringsstrategier, som eleverne måtte have stiftet bekendtskab med, fx at gætte ud fra en kontekst eller at kaste sig ud i at bruge sproget til trods for, at man ikke er sikker på det sproglige udtryk.

Et sprogfag udgør i sagens natur et kommunikativt læringsrum, hvormed interaktion med sproget i samspil med andre kommer til at stå ganske centralt. Det er igennem den kommunikative brug af sproget, gennem anvendelse af de fire færdigheder i en kommunikativ kontekst, at elevernes udvikler såvel deres sproglige kompetence på tysk som deres indsigt i tysksprogede kulturer og samfund. Denne udvikling kan beskrives som en dobbeltsidet udviklingsproces med udviklingen af det tyske sprog på den ene side og udviklingen af den kulturelle indsigt og forståelse på den anden; to processer, der forløber parallelt, og som gensidigt påvirker hinanden i et tæt samspil. Det tyske sprog er nøglen, der åbner op for kommunikation på tysk, og ved at der kommunikeres på tysk, opnår eleverne indsigt i tysksprogede kulturers synspunkter, holdninger og levevis, og de udvikler samtidig deres kommunikative kompetence på tysk.

2.8 Flersprogethedsdidaktik

I al sprogundervisning kan der tages udgangspunkt i elevernes samlede sproglige ressource, med andre ord at trække på alle de sprog, eleverne behersker eller på en eller anden måde har kendskab til. Det vil altid være en fordel at kunne mange sprog, og jo flere sprog eleverne lærer, jo mere sproglig viden og indsigt har de at trække på i tilegnelsen af et nyt sprog, hvilket er positivt og befordrende for tilegnelsesprocessen.

Læreren kan aktivt og bevidst forsøge at inddrage de mange sprog, der måtte være i en klasse, og synliggøre samt anvende den samlede sproglige viden på konstruktiv og kreativ vis i elevernes arbejde med at tilegne sig et nyt sprog. Dette vil fx kunne ske gennem sammenligninger af ord og udtryk i forskellige kontekster, men også gennem sammenligninger af ordstilling samt bøjningsformer, der kan munde ud i, at der konstateres både ligheder samt forskelle mellem de forskellige sprog. Ved at skabe et undersøgende rum kan eleverne opmuntres til at agere som "sprogdetektiver", der nysgerrigt iagttager og dykker ned i forskellige sprogs strukturer og måder at udtrykke sig på.

"Sprogpasset" er en måde at synliggøre den enkelte elevs samlede sproglige ressource på. Et sprogpas kan udformes på forskellig vis, men er grundlæggende en dokumentation af de sprog, eleven indtil nu har stiftet bekendtskab med, enten indgående eller perifært. Et sprogpas kan fx ligeledes indeholde refleksioner over, hvordan man kan lære sprog, og trækker dermed på elevernes eksisterende sprogtilegnelseserfaringer, hvilket kan tjene som en bevidst hjælp i det videre arbejde med at lære tysk.

Eksempel på et sprogpas kan findes på hjemmesiden for projektet om Tidligere Sprogstart på ku.dk.

2.9 Inddragelse af sanser og krop

Aktiv sprogbrug er afhængig af, at eleverne føler sig motiverede til aktiv deltagelse, ved at arbejdsformerne er inspirerende og varierede, og her kommer aktivering af sanserne og kroppen ind som en vigtig erkendelsesmåde i faget. De fem sanser er vores læringskanaler, igennem sanserne oplever og erfarer vi verden omkring os, så det er vigtigt at have fokus på sanseapparatets betydning i arbejdet med at tilegne sig sprog. At lære igennem at se, at lytte, at smage, at lugte og at føle sprog åbner op for nye erfaringer og erkendelser, der gør indtryk på eleverne, og som dermed huskes langt bedre end fx ved kun at læse tekster. Jo flere sanser der er i brug, jo lettere er det at huske. Kroppen spiller ligeledes en rolle i sprogtilegnelsesøjemed, da kroppen også er et huskeredskab. Forskellige bevægelser og bevægelseslege koblet med forskellige chunks er igen lettere at huske end chunks, man kun møder i en tekst. Lege/spil af forskellig art er også vigtige, idet det legende univers tiltaler og motiverer eleverne til aktiv anvendelse af sproget.

Det er på denne baggrund af stor betydning for tyskundervisningen, at der arbejdes med det hele menneske og alle de potentialer, mennesket besidder for at kunne lære. Igennem inddragelse af sanserne og kroppen samt lege/spil opstår der automatisk et legende og eksperimenterende læringsrum, der er stærkt befordrende for udviklingen af det tyske sprog, samtidig med at der tages hånd om elevernes alsidige udvikling. Det kunne fx være, at eleverne i en klasse smager forskellige madvarer og kobler dem til at adjektiv, eller de laver en mimeleg med chunks på tysk opdelt i mindre grupper, der konkurrerer mod hinanden: "Ich spiele Handball, Ich spiele Klavier, Ich schwimme, Ich fahre mit dem Fahrrad" osv.

Refleksionsspørgsmål ift. arbejdet med faget

- Hvordan kan du i din praksis arbejde med at inddrage og udvikle alle de læringspotentialer, som eleverne besidder? Kom med konkrete eksempler til en varieret undervisning.
- Hvilke pejlemærker har du i din tyskundervisning ift. udvalg af emner og arbejdsformer? Prøv at begrunde, hvorfor du har disse pejlemærker.
- Hvordan kan flersprogsdidaktik spille en rolle i din tyskundervisning?
- Hvordan kan sanserne og kroppen kobles til læring af det tyske sprog? Kom med konkrete eksempler.

3 Tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering af undervisningen

Dette afsnit berører nogle af de centrale overvejelser vedrørende tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering af undervisning i tysk, og hvilke didaktiske valg og refleksioner der er forbundet dermed.

3.1 Tyskundervisningens fundament er kommunikation

Kommunikation er aktiv anvendelse af en eller flere af de fire færdigheder; de to receptive: læse og lytte, og de to produktive: tale og skrive. Sprog læres gennem aktiv brug af netop disse færdigheder. At være kommunikativ kompetent betyder, at man kan kommunikere hensigtsmæssigt med mennesker fra andre kulturelle grupper om forskellige emner i forskellige kontekster. Undervisningen må derfor have fokus på og give rum for elevernes aktive brug af sproget ved at anvende en eller flere af de fire færdigheder i forskellige former for meningsfuld kommunikation, både mundtligt og skriftligt. Dermed får eleverne rig mulighed for at danne og afprøve hypoteser samt at få feedback på de opstillede hypoteser i så stort omfang som overhovedet muligt. Gennem aktiv anvendelse af sproget udvikles både ordforrådet samt den sproglige indsigt og kunnen, og dermed udvikles kommunikationsfærdigheden.

3.2 Stilladsering i tyskundervisningen

At lære et nyt sprog er en stor og meget kompleks opgave, der kræver opmærksomhed og motiverede elever. Det tyske sprog er ikke et sprog, eleverne naturligt møder i deres hverdag, og mange har derfor oftest ingen erfaringer med tysk. En konstruktiv måde at tage hånd om dette på vil være at stilladsere eleverne til at være aktive sprogbrugere på tysk, at holde dem i hånden i deres arbejde med at tilegne sig og udvikle det tyske sprog, at klæde dem på til at være aktive sprogbrugere, så de oplever at kunne mestre de opgaver, der stilles, og at de på denne vis motiveres til bruge det tyske sprog i kommunikation.

At stilladsere vil i denne kontekst sige, at eleverne tilbydes hjælp til at kunne klare den efterfølgende opgave. I tyskundervisningen giver det mening at stilladsere ved at arbejde task-baseret og ved at arbejde chunks-baseret, da begge disse tilgange åbner op for og kvalificerer kommunikation på tysk.

En task-baseret tilgang

En task defineres kortfattet som en "kommunikativ problemløsningsopgave".

Undervisning med fokus på aktiv sprogbrug kan med fordel tage udgangspunkt i en task-baseret tilgang. Ved at arbejde task-baseret skabes der rum for autentiske sprogbrugssituationer og dermed en meningsfuld anvendelse af det tyske sprog. Det centrale er at kunne kommunikere et budskab enten mundtligt eller skriftligt, at gøre sig forståelig og at kunne forstå andre.

Den task-baserede tilgang arbejder ud fra en tredeling i:

- Før-fasen
- Under-fasen
- Efter-fasen.

Før-fasen kan betragtes som den væsentligste fase, idet det er i denne fase, eleverne stilladseres til at kunne løse samt udføre opgaverne på tysk. På denne baggrund er det vigtigt, at før-fasen får koncentreret opmærksomhed og gives tid af et passende omfang i undervisningen. Udgangspunktet er elevernes forforståelse, deres viden om verden og deres viden om sprog, der bringes i spil, og som udbygges og kvalificeres gennem præsentationen af ny viden og nyt sprog, gerne i form af chunks. Konkret betyder det, at eleverne arbejder med teksten, før de læser den, de arbejder med filmen, før de ser den osv.

Elevernes udgangspunkt bliver, at de allerede besidder en stor mængde viden, en forforståelse som de kan trække på, og at de på mange måder er kompetente ift. den opgave, der følger.

Under-fasen er selve opgaveløsningen, hvor eleverne i interaktion med hinanden udfører den stillede opgave med anvendelse af de sproglige redskaber, gerne i form af chunks, som før-fasen har stillet til rådighed. Denne fase indeholder også en præsentation af opgaveløsningen, enten i mindre grupper eller i klassen; det er vigtigt at skulle vise resultatet af det arbejde, eleverne har udført, at stille hen imod et mål.

Efter-fasen er en sproglig refleksionsfase, der er lærerstyret. Denne fase sætter spotlight på udvalgte sproglige strukturer, der er vigtige at arbejde med for at videreudvikle kommunikationsfærdigheden. Dette arbejde foregår både ved, at eleverne bliver bedt om at give en tilbagemelding på eventuelle sproglige udfordringer i forbindelse med opgaveløsningen, og ved at læreren samler op på, hvad vedkommende har registeret gennem aktiv lytning til elevernes interaktion. Her kommer lærerens sproglige meta-viden i spil, idet den danner baggrund for udvælgelse af de centrale sproglige strukturer, som elevernes opmærksomhed skal henledes på.

En chunks-baseret tilgang – koblet til semantiske felter

En anden måde at stilladserer på i sprogundervisningen er at arbejde chunks-baseret. Den korte definition af en chunk lyder, at det er en meningsbærende, præfabrikeret flerordsfrase, dvs. en frase der består af minimum to ord. Det giver særdeles god mening at henlede opmærksomheden på chunks i fremmedsprogsundervisningen, da sprogforskere har konstateret, at op imod 70 % af det sprog, vi anvender, består af chunks.

Chunks er dermed højfrekvente, og de forekommer altid i den samme form, ligesom de tilegnes og huskes som én enhed, som var de ét ord. Sidst men ikke mindst kan chunks straks anvendes i kommunikation, idet eleverne kopierer og imiterer allerede eksisterende fraser, som de efterfølgende bringer i spil i forskellige kommunikationssituationer. Chunks stilladserer kommunikativ brug af sproget fra den første tysktid, hvilket er en stor både motivations- og mestringsfaktor, som man ikke må underkende betydningen af.

Chunks kan inddeles i flere forskellige underkategorier, hvoraf de vigtigste i grundskolens tyskundervisning er:

- Formelagtige udtryk: fx Guten Tag, Bis Morgen, Herzlichen Glückwunsch zum Geburtstag.
- Kollokationer: fx schönes Wetter, mit dem Bus fahren, Klavier spielen.
- Sætningsrammer/mønstre: fx Ich heiße..., Ich wünsche mir..., Der Text handelt von..., Mir geht es gut!

Som det ses af de ovenstående eksempler, kan chunks være korte (bestå af to ord) eller lange, ligesom de også kan udgøre en hel sætning. De kan være færdigt formulerede, mens andre skal fuldendes.

Ved fra første time at arbejde med at imitere, gentage og dermed automatisere en række chunks til alle de emner, der arbejdes med, er det muligt langsomt, men sikkert at opbygge at lager af automatiserede chunks, som det er muligt at trække på i forskellige kommunikationssituationer. Det er vigtigt at understrege, at chunks i første omgang skal tilegnes som uanalyserede helheder, dvs. eleverne skal ikke kende til de grammatiske regler, der ligger bag udformningen af de enkelte chunks, de skal derimod have fokus på at automatisere diverse chunks gennem gentagen brug i meningsfulde kommunikationssituationer.

Når eleverne efterhånden besidder en række automatiserede chunks med de samme sproglige strukturer, er det oplagt at rette deres sproglige opmærksomhed mod disse strukturer. På denne måde giver det mening for eleverne at arbejde med et sprogs grammatik, og de bliver i stand til at analysere og gennemskue sproglige strukturer, som de allerede kan anvende, hvilket er noget ganske andet end at arbejde isoleret med grammatiske regler.

Selvom meget sprog kan læres igennem chunks, er det til tider også nødvendigt at arbejde med enkeltord. Disse enkeltord bør præsenteres og bearbejdes gennem mange opgaver og mange gentagelser i form af semantiske felter, fx kropsdele, møbler, madvarer osv.; det er langt lettere at huske ord, der kan relateres til hinanden på den ene eller anden måde. I det hele taget er det en meget god idé at anvende sorterings- og kategoriseringsøvelser, fx: sortér disse madvarer efter, hvad du kan lide og ikke kan lide, eller efter hvad der er sundt og usundt. En anden idé kunne være at overlade det til eleverne at sortere en bunke ord og udtænke egne overskrifter eller små fortællinger til de forskellige grupper af ord. Ved at det er eleverne selv, der danner forbindelserne mellem ordene, selv sætter dem i en kontekst og måske placerer dem i en historie, giver ordene mening på et andet plan og er lettere at huske.

Efterfølgende kan enkeltordene så kobles til chunks, hvormed der skabes mulighed for aktiv anvendelse i kommunikation. Fx: „Ich mag Käse, Ei, Eis“ og „Ich mag keinen Wurstsalat, Rosenkohl, Fisch“. „Ich spiele Fussball, Klavier, Badminton“ og „Ich spiele nicht Handball, Klarinette, Schach.“

Det er meget svært at arbejde med ordforråd, der stritter i mange forskellige retninger, fx med ordene i en tekst, der er angivet i kronologisk rækkefølge i en ordliste. Hjernen er ikke i stand til at huske, hvis der ikke skabes en form for struktur og overblik for sammenhæng og mening. Derfor giver det ofte mening at kvalificere læremidlernes ordlister og at udtænke opgaver, der skaber sammenhæng mellem de enkelte ord.

Et eksempel på taskorienteret undervisning med anvendelse af chunks

7. klasse skal til at begynde arbejdet med emnet: "Alles lecker? – Lieblingsessen oder Ekelessen?"

Læreren starter forløbet ved at præsentere emnet og fortælle om forløbets indhold og aktiviteter – på tysk naturligvis. Dernæst fungerer læreren som initiator til en klassesamtale og en brainstorming som start på forløbet (før-fase), samtidig med at læreren fastholder og kvalificerer elevernes bidrag ved at skrive dem på tavlen.

Brainstormingen starter med spørgsmålet: "Was isst du gern?" der skrives på tavlen sammen med: "Ich esse gern...", som eleverne gentager, når de byder ind med deres individuelle yndlingsmad. Dernæst følger på samme vis en runde med spørgsmålet: "Was isst du nicht gern?" samt sætningen: "Ich esse nicht gern..."

Dernæst (under-fasen) arbejder eleverne med tekster og tilhørende aktiviteter i form af sange, skrevne tekster samt små videoer, der behandler mad-temaet fra forskellige vinkler. Eleverne skal i grupper som afslutning på forløbet opføre et selvskrevet rollespil, der omhandler en madsituation.

I efter-fasen har læreren udvalgt et til to sproglige områder, som tages op på klassen, evt. i form af en opgave, hvor eleverne skal finde frem til sproglige regelmæssigheder i chunks/sætninger, som er anvendt i forløbet (fx kongruens eller ordstilling). Afslutningsvis udarbejder eleverne individuelt en mindmap med de 10 chunks, som de synes er vigtige for dem at tage med fra forløbet.

Refleksionsspørgsmål ift. taskorienteret undervisning

- Hvad kendetegner den skitserede undervisningssituation?
- Hvordan er det tydeligt, at der er tale om task-orienteret undervisning?
- Hvordan arbejdes der med chunks?

3.3 Tilrettelæggelse af undervisning

En god tyskundervisning er afhængig af en god planlægning af undervisningen, da der er mange faktorer i spil, og da der skal træffes mange didaktiske valg i tilrettelæggelsesfasen. Nedenstående følger en kommenteret oversigt over væsentlige didaktiske kategorier, som læreren i tilrettelæggelsesfasen må forholde sig til.

Mål

Med udgangspunkt i elevernes forudsætninger, deres niveau og deres interesser formuleres mål for skoleåret og de enkelte forløb (langsigtede mål) samt undervejs (kortsigtede mål) for de tilhørende opgaver. Målene er vigtige, fordi de tydeliggør for eleverne, hvad der skal arbejdes med og hvorfor, og målene fungerer ligeledes som pejlemærker i den afsluttende

evaluering. Det er derfor vigtigt at sætte ord på såvel skoleårets og forløbenes samt de enkelte opgavers intention; at formulere både målet (hvad skal vi lære?) og den måde, eleverne skal arbejde på (hvordan kan vi lære det?) for at opnå målet. Ydermere vil det altid være et mål i sig selv at skabe et læringsrum med en accepterende og rummelig klassekultur, hvor eleverne har mod på at være aktivt deltagende.

Refleksionsspørgsmål ift. mål

- Hvorfor er det vigtigt at opstille mål?
- Hvordan hænger målet sammen med fagformålet og evt. folkeskolens formål?
- Hvilke kompetence- samt færdigheds- og vidensområder er i spil?
- Hvordan er det muligt at opstille mål såvel for hele klassen som for den enkelte elev?

Indhold

Indholdet i tyskundervisningen skal give mening for eleverne, det skal være interessant og relevant, skal tilbyde ny indsigt og viden og i det hele taget motivere eleverne til aktiv sprogbrug. Indholdet skal føre til, at eleverne oplever et kommunikativt behov; at de er motiverede til at give deres mening til kende.

Der ligger en udfordring i at udvælge temaer/materialer, som tiltaler alle elever i en klasse, men det giver god mening at spørge eleverne og inddrage dem i valget af indhold og at tilbyde forskellige måder at arbejde med det udvalgte indhold på. På denne måde inviteres eleverne til en form for ejerskab, ligesom det også åbner op for differentieringsmuligheder.

Når det gælder indhold, er det vigtigt at tænke på inddragelse af autentiske tekster fx videoer, musik, tekster, da de spiller en stor rolle for det sprog, som eleverne møder og dermed selv udvikler.

Refleksionsspørgsmål ift. indhold

- Hvordan spiller indholdet sammen med de faglige mål?
- Hvordan hænger indholdet/emnet sammen med mine elevers hverdag/deres interesser?
- Hvorfor er det vigtigt for mine elever at lære netop dette indhold?
- Hvordan kommer de forskellige kommunikative kompetencer (lytte, læse, tale, skrive) i spil?

Metoder og arbejdsformer

Metoder og arbejdsformer i tyskundervisningen er en anden væsentlig faktor for aktiv sprogbrug. Generelt er det centralt at give rum for aktiv sprogbrug i så vidt omfang som overhovedet muligt, hvilket fører til en prioritering af par- og gruppearbejde frem for klasseundervisning, ligesom individuelt arbejde også kan være meningsfyldt. Klasseundervisning er dog også på sin plads, fx en fælles opstart på timen og en fælles afslutning, introduktion til et emne/en opgave samt fælles nedslag på sproglige strukturer i efter-task-

fasen. Arbejde med det tyske sprog i mindre grupper medfører dog en anden form for tryghed, da det finder sted i et "beskyttet rum", ligesom aktivitetsniveauet for den enkelte elev bliver langt højere, hvilket er befordrende for den sproglige udvikling.

Variation ift. arbejdsformer er ligeledes væsentligt, og en undervisningstime skal helst tilbyde forskellige måder at arbejde på for at holde elevernes opmærksomhed fanget og for at tiltale elevernes forskellige måder at lære på. CL-strukturer er oplagte at anvende i sprogundervisningen af flere grunde. For det første pga. den helt specifikke rolletildeling, der finder sted i et team: alle skal bidrage, for at opgaven kan løses, hvilket medfører aktiv sprogbrug. For det andet tilbyder de mange forskellige CL-strukturer mange variationsmuligheder, hvor bevægelse også bliver tilgodeset. Men det er selvfølgelig også vigtigt at arbejde med fx "Stationenlernen", emnearbejde, storyline samt projektorienteret; alle mulige tilgange skal i spil for at gøre undervisningen vedkommende for eleverne.

Refleksionsspørgsmål ift. metoder

- Hvilke metoder er mest oplagte at bruge ift. indholdet?
- Hvilke metoder passer bedst til min klasse/mit hold og deres niveau/læringsforudsætninger?
- Hvordan kan jeg variere ift. metoder/arbejdsformer i den enkelte time/forløb?
- Hvordan kan jeg organisere klasselokalet, så det passer til de valgte arbejdsformer?

Progression

Tyskundervisningen indeholder en progression på flere niveauer. For det første kan man tale om en indholdsmæssig progression, hvor emnerne fra at være hverdagsrelaterede og omhandle mere eller mindre kendt stof udvikler sig til at beskæftige sig med en større verden med emner som fx "das multikulturelle Berlin" eller "Austauschschüler in der Schweiz".

Denne indholdsmæssige progression sker sideløbende og hånd i hånd med den sproglige udvikling, hvor eleverne starter med at kommunikere på et enkelt sprog, med anvendelse af transparente ord og korte chunks. Sproget udvikler sig langsomt til at være mere komplekst og mere flydende, da de anvendte teksters sprog og de medfølgende opgaver kvalificerer sproget. Gennem den aktive brug af tysk i tale og på skrift, relateret til forskellige emneområder, teksttyper og kommunikationskontekster, gør eleverne sig erfaringer med det tyske sprog og udvikler sproget.

Refleksionsspørgsmål ift. progression

- Hvordan kan jeg planlægge progression?
- Hvordan er det muligt at observere elevernes progression?

Læremidler

Læremidler er det samme som undervisningsmaterialer, der bliver anvendt til at fremme elevernes læring. Det er selvfølgelig vigtigt at udvælge læremidler, der svarer til elevgruppens niveau og emnemæssige interesser. Læremidler kan deles op i tre grupper:

1. Didaktiske læremidler er udviklet specifikt til undervisning med fokus på elevernes læring og progression, dvs. de indeholder mål, indhold, metoder, opgaver, evalueringsværktøjer m.m. Ofte er der tale om lærebøger, både analoge og digitale, med tilhørende lærervejledninger og opgavehæfter/webisode. Valg af læremiddel forudsætter en undersøgelse af det bagvedliggende sprogsyn, indhold, arbejdsformer mv. for at kunne vurdere egnetheden til en specifik klasse.
2. Semantiske læremidler kan karakteriseres som autentiske tekster, dvs. at disse læremidler, der består af billeder, film, musik m.m., ikke er udformede til undervisningsbrug, men til brug for borgere i tysktalende samfund. Da der dermed ikke er taget højde for, at modtageren af teksten er en person, en elev, der er i gang med at lære det tyske sprog, må lærerne selv formulere mål og udarbejde evalueringsformer, ligesom de må stilladse brugen af disse autentiske tekster. Dette kan fx ske gennem arbejde med tekstens ordforråd i før-fasen og ved, også i før-fasen, at præsentere chunks, der kan anvendes til at beskrive fx et billede med. Anvendelse af autentiske tekster er vigtigt i tyskundervisningen, da sproget, som eleverne her møder, netop er autentisk og ikke konstrueret til undervisningsbrug. Der er dermed tale om en helt anden ægthed, da autentiske tekster er taget fra det virkelige liv, hvilket meget ofte er motiverende for eleverne.
3. Funktionelle læremidler er de redskaber, der kan anvendes i arbejdet med at udvikle tysk, og her er der både tale om analoge redskaber, som fx blyant og papir, og digitale redskaber som en Power Point, en Padlet eller anvendelse af online videoværktøjer.

Refleksionsspørgsmål ift. læremidler

- Hvilke materialer kan understøtte elevernes læreprocesser bedst muligt?
- Hvordan kan materialet evt. bruges på forskellige faglige niveauer?
- Hvordan kan jeg didaktisere et semantisk læremiddel – eller redidaktisere et didaktisk læremiddel?

Feedback og feed-forward

Eleverne har brug for feedback på det tyske sprog, som de anvender i undervisningen, men det må altid ske ud fra et kommunikativt synspunkt, dvs. forståelighed må danne rammen for feedback og ikke sproglig korrekthed.

Feedback er vigtig for elevernes læring af tysk, da deres opmærksomhed dermed rettes eksplicit imod anvendelsen af sproglige strukturer, der vil kunne kvalificere kommunikationsfærdigheden, dvs. få eleverne til at kommunikere deres budskab tydeligere igennem og dermed undgå misforståelser.

Det er derfor vigtigt at betragte al feedback i en kommunikativ kontekst, da feedback netop skal tjene til en større grad af forståelighed for modtageren. Det er derfor på ingen måde meningsfyldt at markere eller mundtligt at slå ned på alle de "afvigelser", der måtte være i elevernes produktion af sprog. Er det skriftlig feedback, skal der udvælges to til tre centrale områder, som her og nu vil kunne løfte kommunikationen op på et højere plan. Det begrænsede antal af feedback-områder svarer til det antal områder, som eleverne kognitivt er i stand til at optage og forholde sig til. En gennemrettet "rød" tekst er

en meningsløs form for feedback på en tekstopgave, og desuden vil det opleves som en uoverskuelig opgave for eleverne.

Når det gælder skriftlige opgaver, kunne intersprogsanalysen, der munder ud i feedback fra læreren, fx foregå i følgende trin:

1. Gennemlæsning af elevteksten – er den forståelig?/er der problemer med forståelsen? I givet fald, hvor i teksten?
2. Besvares opgaveformuleringen? Overholdes eventuelle genrekrav, og passer sprogbrugen/ordvalget til genren?
3. Er der tale om en sammenhængende (kohærent tekst) med en logisk rød tråd?
4. Gennemgang af elevtekstens ordforråd/chunks. Er der variation i sprogbrugen? Ordbogsbrug? Anvendelse af fx adjektiver?
5. Gennemgang af sætninger/syntaks. Anvendelse af både hoved- og ledsætninger? Ordstillingen i de to sætningstyper?
6. Gennemgang af bøjningsformer/morfologi: Har eleven en begyndende forståelse for fx kongruens/kasus?
7. Udpegning af to til tre fokusområder, der udgør feedback til eleven. Hovedfokus er på, hvordan teksten kunne blive endnu bedre til at formidle sit budskab.

Gælder det feedback på mundtlig kommunikation, er det kendt viden, at sproglige rettelser har minimal effekt. Hjernen er ikke i stand til at have fokus på både indhold og sprogligt korrekte former og vælger automatisk fokus på indholdet, da kommunikation jo gælder om at gøre sig forståelig. Feedback på mundtligt sprog kan fx ske ved, at læreren formulerer en korrekt sætning, og at eleverne efterfølgende gentager denne sætning eller udtalen af et ord.

Eleverne skal aktiveres til aktiv sprogbrug, og derfor skal ros altid spille en rolle, når der gives feedback. Hvis den første sætning er positiv, vil eleven på en helt anden måde være parat til at lytte og være interesseret i at udvikle det tyske sprog. Sammenholdt med få velvalgte områder, der står i centrum for feedbacken, kommer det til at virke som en overskuelig opgave at udvikle kommunikationsfærdigheden på tysk.

Feedback skal ses i tæt sammenhæng med feed-forward, da tilbagemeldingen skal kvalificere en kommende opgaveløsning og sprogbrug og dermed pege ud i fremtiden. Får eleverne ingen feedback, er det dårligt for deres udvikling af sproget; udviklingen kommer til at tage meget lang tid og når måske aldrig en acceptabel grad af forståelighed.

Refleksionsspørgsmål ift. feedback

- Hvilken rolle spiller feedback for elevernes sproglige udvikling på tysk?
- Hvordan er det muligt at give konstruktiv feedback? Hvad skal man især være opmærksom på? Kom gerne med nogle konkrete eksempler.

Refleksionsspørgsmål ift. tilrettelæggelse af undervisningen

- Hvordan griber du planlægningen af et skoleår/et forløb an? Prøv at opstille en mindmap med de områder, der skal indtænkes i planlægningsprocessen. Kunne områderne evt. placeres i en logisk rækkefølge, der kunne tjene som et arbejdsredskab?
- Giver afsnit 3.3 dig anledning til at tænke i nye/andre baner angående din planlægning? Hvis ja: På hvilke områder?
- Kollegialt samarbejde: Hvordan kunne tysk faggruppens medlemmer inspirere og hjælpe hinanden i planlægningen af tysk undervisningen?

3.4 Gennemførelse af undervisningen

Rationalet bag gennemførelse af tysk undervisningen hænger uløseligt sammen med og har stor fællesmængde med planlægningen af undervisningen, som netop er beskrevet gennem udvalgte didaktiske kategorier.

Af denne grund vil der i dette afsnit være fokus på overordnede, generelle områder, der er vigtige at være opmærksomme for at gennemføre "god tysk undervisning".

Tysk som undervisningssprog

Elevernes første møde med mundlig kommunikation på tysk vil ofte være lærerens anvendelse af det tyske sprog. Da tysk normalt er ikke et sprog, eleverne møder i deres hverdag, er det vigtigt, at læreren anvender tysk i så stort omfang som overhovedet muligt, og at undervisningen foregår på tysk. Sproglig udvikling og progression er afhængig af et omfangsrigt input, og da tysk og dansk er sprog, der er nært beslægtede, er det muligt at anvende tysk fra første time ved bl.a. at anvende transparente ord, gestik og mimik, via synliggørelse og gentagelse af chunks. Der ligger ligeledes en stor signalværdi i at anvende tysk som undervisningssprog; at kunne kommunikere på tysk er målet med tysk undervisningen, og midlet til at opnå dette mål er kommunikation på tysk, hvilket træder klart frem og understreges ved, at undervisningen foregår på målsproget.

Klasseledelse

En god underviser er i stand til at lede klassen, så alle føler sig godt tilpas og trygge i klassefællesskabet. God ledelse kræver klare regler for samværet og for, hvordan der kommunikeres i klasserummet. Det er afgørende at kunne lytte til hinanden, ikke at afbryde hinanden og grine eller gøre nar af hinanden, men at være nysgerrigt lyttende og interesseret i de andres bidrag. Fremmedsprogsundervisning, der kræver aktiv anvendelse af et sprog, man ikke behersker, men derimod er i gang med at lære, har i udstrakt grad brug for klare klasseregler og en respekt for hinanden og for forskellighed. Det kan for mange elever være grænseoverskridende at skulle kommunikere på et sprog, hvor alt er nyt og fremmed, lige fra udtale over ordforråd til syntaks og morfologi. At skabe et godt klasse miljø sker mest hensigtsmæssigt i samarbejde med klassens team, der i fællesskab formulerer klare regler og dermed skaber trygge rammer for den enkelte.

Relationsarbejde

Afgørende for, at eleverne føler sig parate til at lære, er fornemmelsen af at blive set og hørt af læreren. Det er en stor, men nødvendig opgave, at læreren bestræber sig på at opbygge en god kontakt til den enkelte elev og til klassen som helhed. Hvis eleverne oplever læreren som opmærksom, interesseret og nysgerrig i kommunikationen med eleverne, skabes der rum for læring af det tyske sprog af en helt anden karakter, end hvis det modsatte er tilfældet.

Den gode relation gælder selvfølgelig også eleverne imellem, og her kan læreren hjælpe dem på vej, fx ved at læreren, og ikke eleverne, danner grupper. På denne måde udøver læreren både et fagligt samt et socialt overblik, der skabes mulighed for gode samt konstruktive samarbejdsrelationer, og eleverne lærer hinanden at kende på kryds og tværs i klassen, hvilket er befordrende for stemningen og samværet.

Variation i indhold og arbejdsformer

Da al læring kræver opmærksomhed, må underviseren have sin opmærksomhed rettet imod at variere i undervisningen, både når det gælder indhold samt de anvendte arbejdsformer. Uden variation på disse planer bliver det svært at interessere og motivere eleverne til at vedblive med at være aktive deltagere i undervisningen – og dermed at lære tysk.

Det kan give god mening at bryde vanter og måder at gennemføre undervisningen på, at vende undervisningen "på hovedet" på den ene eller anden måde, for dermed at vække elevernes opmærksomhed og glæde ved at lære. På samme måde vil variation i forhold til indhold, udvalg af anderledes, mærkværdige eller sjove tekster motivere eleverne til at være aktivt deltagende på et højere plan.

Igennem varierede arbejdsformer og varieret indhold skabes der ligeledes mulighed for at tilgodese klassens til tider meget forskellige elever og deres måde at lære på samt deres divergerende interesser.

Refleksionsspørgsmål ift. gennemførelse af undervisningen

- Hvilke arbejdsformer er det mest oplagt at anvende generelt i tyskundervisningen?
- Prøv at give eksempler på koblingen mellem indhold og dit valg af arbejdsform.
- Sæt ord på dine tanker omkring gruppedannelse! Vælger eleverne selv grupper? Eller bestemmer du? Hvorfor?
- Hvordan organiseres overgangen fra en aktivitet til den næste? Hvad skal man være opmærksom på?
- Kom med eksempler på, hvordan en time startes og afsluttes.

3.5 Evaluering af undervisningen

Afslutningsvis skal undervisningen evalueres. Som nævnt tidligere, hører evaluering og målformuleringer tæt sammen. Er der ikke formuleret mål for fx et forløb, er det en umulighed at evaluere forløbet, da det ikke står klart, hvad der blev arbejdet hen imod, og hvad eleven dermed har haft mulighed for at lære.

Evaluering indgår også i et tæt samspil med progression, idet evalueringer ligeledes danner grundlag for det efterfølgende arbejde. Evalueringer er dermed både bagudrettede og forholder sig til et afsluttet forløb, ligesom de på baggrund af de opnåede færdigheder og kompetencer peger videre ud i fremtiden og afstikker nye mål. Evalueringer kan være individuelle eller kan være relateret til gruppens eller klassens samlede arbejde.

En hensigtsmæssig måde at evaluere på i tyskundervisningen kunne fx være at anvende en portfolio, som er en individuel samling af elevens arbejde over tid, der dermed kommer til at demonstrere elevens tyskfaglige udvikling.

En portfolio kan udarbejdes enten i en digital eller en analog udgave. Den digitale udgave indeholder den fordel, at eleverne her kan gemme fx lydoptagelser, links og videoer, og at

den elektroniske udgave altid er tilgængelig og kan føres videre år for år. I portfolioen kan eleven formulere individuelle mål i forhold til et kommende forløb, gerne på baggrund af forskellige målformuleringer, som læreren har præsenteret. Dette arbejde med at stille sig mål og efterfølgende at reflektere over, om målene er opnået, giver både ejerskab til samt tydelighed i selve læreprocessen, hvilket er motiverende. Portfolioen er altså et redskab til at dokumentere udvikling af tyskfagets kompetenceområder over tid. Den er med til at synliggøre og bevidstgøre eleven om egne færdigheder og eventuelle udfordringer og giver også læreren samt forældrene et indblik i elevens udvikling i faget tysk.

Refleksionsspørgsmål ift. evaluering

- Hvorfor er det vigtigt at evaluere? Kom med nogle bud.
- Hvordan er det muligt at evaluere i tyskundervisningen?
Nævn forskellige evalueringsformer.
- Hvor ofte giver det mening at evaluere? Og hvorfor?

Afsluttende generelle refleksionsspørgsmål ift. tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering af undervisningen

- Hvad har du især din opmærksomhed rettet imod, når du underviser?
Hvorfor netop dette?
- Hvilken rolle spiller stilladsning i din undervisning?
Hvorfor stilladsner du – hvorfor ikke?
- Hvilken type aktiviteter kunne motivere dine elever og fremme deres læring?
- Hvilken rolle spiller det kollegiale samarbejde i din dagligdag som tysklærer?
Kunne det udbygges/kvalificeres? – og i givet fald hvordan?

4 Forholdet mellem kompetencer og indhold

Faget tysk har tre kompetenceområder med hver deres tilhørende kompetencemål.

Oversigt over kompetenceområder og kompetencemål efter klassetrin

Kompetenceområde	Efter 7. klassetrin	Efter 9. klassetrin
Mundtlig kommunikation	Elevene kan kommunikere på tysk mundtligt om nære emner i et meget enkelt og forståeligt sprog.	Eleven kan kommunikere på tysk mundtligt i et forståeligt og sammenhængende sprog.
Skriftlig kommunikation	Eleverne kan kommunikere på tysk skriftligt om nære emner i et meget enkelt og forståeligt sprog.	Eleven kan kommunikere på tysk skriftligt i et forståeligt og sammenhængende sprog.
Kultur og samfund	Eleverne kan sammenligne eksempler på tysksproget kultur og egen kultur.	Eleven kan forstå og anvende forståelse for kultur.

Disse tre områder er indbyrdes afhængige og indgår i en tæt forbindelse med hinanden og er stort set ikke mulige at adskille fra hinanden. Et forløb om fx "Meine Freizeit" vil sandsynligvis indeholde såvel skrevne tekster på tysk som billeder og evt. film/video, der munder ud i, at eleverne selv skal producere en tekst på tysk. Typisk indeholder et sådant forløb også sammenligninger med børn og unges fritidsaktiviteter i det tysksprogede område, og dermed er alle tre kompetenceområder naturligt på banen. Naturligvis kan en enkelt time have et specifikt fokus, fx det at skrive en tekst, men samlet set indgår kompetenceområderne og kompetencemålene i et tæt dynamisk samspil med hinanden med det formål at udvikle den kommunikative kompetence på tysk og den interkulturelle forståelse. Færdigheds- og vidensområderne, som er knyttet til de enkelte kompetenceområder, giver et overblik over det indhold, som danner grundlag for elevernes tilegnelse af kompetencer i tysk.

Eleverne lærer tysk for at blive kommunikativt kompetente, dvs. de skal udvikle deres færdighed i at forstå og gøre sig forståelige på tysk, når der såvel mundtligt som skriftligt kommunikeres om forskellige emner, i forskellige situationer med personer i forskellige kulturelle kontekster.

Ordet færdighed skal i denne sammenhæng ikke sidestilles med at kunne kommunikere sprogligt korrekt; det gælder derimod om at turde at give sig i kast med at kommunikere på et sprog, man ikke behersker, men er i gang med at lære. Det er en kompetence at få kommunikationen til at lykkes, til at udveksle indhold og nå til en gensidig forståelse.

4.1 Mundtlig kommunikation

Mundtlig kommunikation er dels kendetegnet ved at være spontan, fx i samtaler, men den kan også være planlagt og forberedt, fx i præsentationer, og der er dermed en stor forskel på at kommunikere mundtligt i disse to situationer. I begge tilfælde spiller lyttefærdigheden en betydningsfuld rolle; at lytte med henblik på forståelse på baggrund af eksisterende viden om bl.a. ordforråd og situationskontekst.

Den spontane samtale er kendetegnet ved at foregå hurtigt, at indeholde ufuldstændige sætninger og mange gentagelser, at indeholde afbrydelser, anvendelse af gestik og mimik m.m.

En præsentation er derimod forberedt og planlagt, og tidsfaktoren for udarbejdelse af sproget er en helt anden end i den spontane samtale. Det er fx muligt at trække på hjælpemidler som ordbøger, og det er muligt at præsentere med støtte i enkelte nedskrevne chunks og nøgleord, og det er på denne baggrund muligt at have et sprogligt fokus, både når det gælder udtale samt ordforråd og sætningsopbygning.

Lytte-forståelsen

Lytning er værdifuldt input, der danner grundlag for, at eleven selv, gennem imitation, er i stand til at producere mundtligt sprog. Men lytning kvalificerer også det at kunne læse på tysk, så det er meget vigtigt at prioritere udviklingen af denne færdighed. Lytteforståelsen kan betragtes som en væsentlig forudsætning for at kunne indgå i autentisk kommunikation.

Da dansk og tysk er sprog, der også udtalemæssigt ligger tæt op ad hinanden, er det vigtigt at motivere eleverne til at anvende deres ordforrådsmæssige forforståelse, men også at give dem mod til at aktivere deres gættestrategier og trække på de mange transparente ord, der findes. Det at lytte er en aktiv og krævende proces, der kræver anvendelse af forskellige lyttestrategier afhængigt af opgaven.

Det er centralt at kende til formålet med at lytte i en given kontekst. Forskellige kommunikationssituationer og opgaver kræver forskellige lytte-strategier. Er der tale om at forstå hovedindholdet, eller er der tale om at lytte efter udvalgte detaljer? En stor hjælp i arbejdet med at lytte er at lytte efter chunks, flerordsfraser, i sproget i stedet for enkeltord. Ved at vende opmærksomheden mod fraser og dermed sproglige helheder, er det langt lettere at forstå, end når der lyttes efter enkeltord.

Det er vigtigt, at læreren er tydelig omkring at formulere opgaven, der er forbundet med at lytte. Det kunne i begynderundervisningen fx være at lytte til en person, der præsenterer sig selv og fortæller om navn, alder, bopæl, hobbyer med det formål at kunne gengive disse informationer (detaljeret lytning). I udskolingen kunne det være at lytte til en sang med det formål at få en forståelse af det overordnede indhold, evt. tematikker i sangen (global lytning). Lytteopgaverne formuleres alt efter elevens sproglige niveau, og sproget, der lyttes til, udvikler sig fra at være enkelt til at være mere komplekst, hvad angår indholdet og det dertilhørende ordforråd og sproglige strukturer.

Det giver mening at inddele arbejdet med lytning i tre faser, **før** der lyttes, **mens** der lyttes og **efter** lytningen. I før-fasen arbejdes der med at aktivere elevernes forforståelse, både hvad angår emne/indhold samt deres sproglige formåen, og her kan man med fordel præsentere chunks/ord, som indgår i lytte-opgaven. På denne måde stilladseres og kvalificeres lytningen, og eleverne har gode muligheder for at løse den stillede lytte-opgave. Mens der lyttes, kan eleverne, da de kender formålet med at lytte, fokusere på de informationer, de er blevet bedt om at lægge mærke til, og evt. tage noter. Efter lytningen løser eleverne den stillede opgave.

Det er af stor betydning, at eleverne får mulighed for at lytte til autentisk tysk i sange, film osv., da dette danner et vigtigt input i elevernes udvikling af både tysk udtale, intonation

samt ordforråd og sprog i det hele taget. Sange kan høres flere gange, film kan stoppes, og sekvenser kan gentages, hvilket kan give mening i forhold til forståelsen.

Samtalefærdigheden

I begynderundervisningen kan der arbejdes med fx enkle dialoger om hverdagsemner, da eleverne her kan trække på deres forforståelse. Eleverne kan i før-fasen blive præsenteret for forskellige chunks, som de kan imitere og anvende i den efterfølgende samtale. Her giver det god mening at introducere spørgsmål med tilhørende svarmuligheder, fx: "Wie heißt du?, Ich heiße..., Wie alt bist du?, Ich bin... Jahre alt." CL-strukturer som fx quiz og byt eller mix og match er velegnede i denne fase, da de giver eleverne mulighed for at gentage de samme chunks mange gange, hvormed de automatiseres. Betydningen af at kunne kommunikere ved hjælp af chunks fra første tysktid bør prioriteres højt, da det at kunne anvende sproget som kommunikationsredskab fra det første møde med sproget er en stor motivationsfaktor. Ved at arbejde ud fra og stilladse dialogerne gennem brug af chunks tages der hånd om den typiske angst for at lave "fejl".

Ligeledes er sange, spil og lege særdeles velegnede, da eleverne også her vil møde mange af de samme chunks, som de kan imitere og anvende i efterfølgende samtaler. Fx kan eleverne spille kvartet med forskellige dyr med spørgsmålet: "Hast du eine Kuh/ein Schwein/einen Hund?" og de to efterfølgende svarmuligheder: "Nein, das habe ich nicht" eller "Ja, das habe ich."

Rollenspiel er ligeledes en velegnet mulighed for at udvikle samtalefærdigheden. Indkøbs-situationer i forskellige butikker, besøg på restauranter m.m. er oplagte scenarier, hvor eleverne i en legende kontekst kan øve at samtale.

Også i 2. trinforløb er det væsentligt at klæde eleverne på i en før-fase med anvendelige chunks, før de indgår i dialoger. Fx vil det være muligt at kommunikere virtuelt via video-programmer med elever fra Polen, der lærer tysk, hvor eleverne får mulighed for at demonstrere deres viden om, hvordan der kan kommunikeres, alt afhængigt af emne, situation og modtager, og hvordan det er muligt at udtrykke forskellige budskaber og holdninger. På denne vis bliver sproget anvendt i autentisk kommunikation, hvilket er en motiverende faktor.

Mundtlig produktion af sprog i en samtale kan være grænseoverskridende for nogle elever, og derfor er det vigtigt at motivere til aktiv brug af sproget gennem en anerkendende tilgang. Feedback gives i situationer, hvor forståeligheden er udfordret, men det er det vigtigste at skabe et læringsrum, hvor eleverne har mod på at samtale på tysk.

Præsentation

Præsentation kræver god stilladsering fra lærerens side, kendskab til præsentationsstrategier samt fortrolighed med forskellige hjælpemidler, fx talekort eller digitale præsentationsprogrammer. I starten kan eleverne arbejde med chunks og korte sætninger, som de bruger til at præsentere sig selv eller nære emner med. Det er vigtigt, at eleverne møder disse chunks mange gange og har mulighed for at gentage dem i forskellige sammenhænge, og det er en god idé at synliggøre centrale chunks på plancher i klasselokalet og også at få eleverne til at skrive dem op, så de kan fæstnes i hukommelsen.

Præsentationer kan hente støtte i noter eller anvendelse af præsentationsredskaber, og der sker en udvikling fra at være afhængig af skriftligheden og udformede sætninger til gradvist at kunne tale mere frit med støtte i stikord. Eleverne kan med fordel optage egne præsentationer i forberedelsesfasen, da det at lytte til egen udtale og sprogbrug kan være med til at kvalificere præsentationen. Det kan også være en god idé, at elevernes præsentationer finder sted via videoproduktioner, der fremvises i klassen. Eleverne kan her arbejde med at forfine præsentationen, og det er for nogle elever langt mindre udfordrende at optræde på video end at stå foran hele klassen. Videopræsentationer kan også udelukkende have læreren som modtager.

Sprogligt fokus

Sprogligt fokus er vigtigt for udviklingen af elevernes kommunikationsfærdighed. Hvis der ikke løbende kommer nedslag på sproglige strukturer og ordforrådet, vil elevernes sproglige udvikling komme til at foregå meget langsomt. Et sprogligt fokus på et udvalgt område kan dermed være med til at speede elevernes forståelse for sproglige strukturer op. Viden om og indsigt i sprogets opbygning og udtale, og om hvordan man kan udtrykke sig på tysk i forskellige kontekster, er med til at videreudvikle sproget og kommunikationsfærdigheden.

Da mundtlig kommunikation foregår meget hurtigt, er der ikke tid til at gennemtænke måden, man udtrykker sig på, før man taler. Der er fokus på at formidle et indhold, og hjernen har ikke også kapacitet til at være opmærksom på sproglige former i mundtlig kommunikation. Det er derfor lærerens opgave at være aktivt lyttende, når eleverne kommunikerer mundtlig, både i klassen og i par- og gruppearbejde, og på denne baggrund foretage opsamlinger på klassen af de sproglige udfordringer, eleverne måtte have i forhold til at kommunikere mundtligt. Det kunne fx være udtale af diftonger eller sch-lyden, ordstillingen i ledsætninger, eller det kunne være verbernes bøjning og kongruens, der skulle have elevernes opmærksomhed, alt sammen med det formål at blive bedre til at kommunikere og at gøre sig forståelig.

Talesproget er kendetegnet af mange gentagelser, ufuldendte sætninger og udeladelser og besidder derfor naturligt ikke samme grad af sproglige korrekthed som skriftsproget. Talesproget kan dog udvikles forholdsvis hurtigt, hvis undervisningen tager udgangspunkt i chunks, som imiteres og straks anvendes i kommunikation. Chunks udgør et vigtigt stillads for at turde tale tysk, og de udgør ligeledes et godt grundlag for sproglig opmærksomhed. Arbejder eleverne fx med at fortælle, hvad de lavede i går, og anvender forskellige chunks: "Gestern habe ich ... ein Eis gegessen/einen Film gesehen/Fussball gespielt", er det oplagt at henlede deres opmærksomhed på, hvordan der dannes perfektum på tysk. Skriver eleverne en ønskeliste til deres fødselsdag og anvender chunken: "Ich wünsche mir... ein Fahrrad/einen Computer/eine Katze", er det oplagt at tale om substantivernes tre køn på tysk og på et senere tidspunkt at anvende disse chunks til at tale om kasus på tysk.

Det er vigtigt at have det sproglige fokus integreret i en kommunikativ kontekst, da eleverne på denne måde oplever, at det giver mening at beskæftige sig med og udvikle sproglig indsigt. Ved at arbejde med sproglige strukturer, som eleverne allerede anvender, åbnes der op for, at eleverne kan se meningen i dette arbejde. De sproglige nedslag skal begrænses tidmæssigt, og de skal have et klart, afgrænset fokus, så eleverne kan være opmærksomme og koncentrerede.

Eksempel på en opgave med fokus på mundtlig kommunikation (lytning, samtale, præsentation samt sprogligt fokus)

I 7. klasse arbejdes der med tysk musik i form af musikvideoer.

Klassen arbejder i grupper på tre. Opgaven lyder, at de på en hjemmeside skal se og lytte til min. tre musikvideoer, der dernæst bearbejdes via spørgsmål angående gruppenavn, sangens titel, sangens indhold osv. Gruppearbejdet foregår på tysk og er stilladseret af læreren via en række chunks, der er præsenteret i før-fasen.

Gruppen udvælger den af de tre musikvideoer, de synes bedst om, og forbereder en kort Power Point-præsentation, hvor de begrundet, hvorfor de synes, videoen er god (musik, performance, lys/lyd osv).

Grupperne er blevet bedt om at have særligt fokus på at anvende ordbogsopslag for at udvide deres ordforråd.

Refleksionsspørgsmål til arbejdet med mundtlig kommunikation

- Hvilken rolle spiller mundtlig kommunikation for elevernes udvikling af det tyske sprog?
- Prøv at gennemgå færdigheds- og vidensområderne ud fra spørgsmålet: Hvordan kvalificerer hvert område elevernes mundtlighed?
- Kom med konkrete eksempler på mundtlige aktiviteter i forskellige forløb!

4.2 Skriftlig kommunikation

Færdigheds- og vidensområderne inden for skriftlig kommunikation er: læsning, skrivning, tekster og medier samt sprogligt fokus.

Målet for dette kompetenceområde er, at eleverne skal lære at kommunikere skriftligt ved både at læse på tysk og at skrive på tysk med inddragelse af digitale medier, samtidig med at opmærksomheden løbende og i en aktuel kontekst rettes mod sprogets strukturer.

At kommunikere på skrift er på mange måder noget andet end at kommunikere mundtligt, da kommunikationssituationen har en anden karakter. I mundtlig kommunikation er der en samtalepartner, der kan afbryde og stille spørgsmål, mens skriftlig kommunikation i traditionel forstand er en envejskommunikation, hvor det er vigtigt at formulere sig så tydeligt og klart, at modtageren af teksten ikke er i tvivl om indholdet. Dette resulterer i andre krav til det sproglige udtryk, der skal være så præcist, at modtageren ikke er i tvivl om indholdet.

Fordelen ved at læse og skrive på tysk er, at tidsfaktoren er en anden; når eleverne læser en tekst, gør de det i deres eget tempo, der er ikke krav om lynhurtig reaktion, og det samme gælder, når de skriver en tekst. En anden forskel ift. mundtlig kommunikation er, at det er muligt at inddrage hjælpeværktøjer i form af ordbøger, grammatiske fremstillinger m.m., hvormed det er muligt at kvalificere det sproglige udtryk.

Meningsfuld grammatik i en kontekst (jf. afsnit 2.3. om intersprog)

Når der arbejdes med kvalificering af det sproglige udtryk på skrift, er det vigtigt at holde fast i, at en vellykket kommunikation altid vil være målet med at skrive – og at vellykket kommunikation ikke er ensbetydende med et korrekt sprog. Naturligvis er eleverne, især i begynderundervisningen, ikke i stand til at producere et korrekt tysk, da de jo netop er i gang med at lære det. Efterhånden udvikles sproget og får en større grad af forståelighed og korrekthed, men 100 % korrekt bliver alt sproget næppe i folkeskoleregi.

Arbejdet med den tyske grammatik, med ordforråd, syntaks, morfologi og ordstilling skal altid betragtes i lyset af en vellykket kommunikation: Det giver mening at arbejde med sproglige strukturer for at blive bedre til at kommunikere, så grammatikken skal anses som et hjælperedskab for kommunikation. Ved at inddrage sproglig viden vil det være muligt at kvalificere det sproglige udtryk, at skrive både mere forståeligt og mere flydende og dermed kommunikere tydeligere.

Sprogforskerne ved i dag, at det ikke automatisk er muligt at anvende isoleret tilegnet grammatisk viden i produktionen af sprog. Af denne grund giver det mening at arbejde med grammatikken i en kontekst; sproglige strukturer skal behandles med udgangspunkt i de tekster, der læses, de film, man ser, de sange, man hører/synger osv. En sådan måde at arbejde på giver mulighed for at vække elevernes sproglige opmærksomhed; de erfarer det vigtige i netop at beskæftige sig med udvalgte sproglige strukturer, da de efterfølgende skal anvendes i en opgaveløsning, fx en mail, en præsentation af et emne eller i en dialog, altså i kommunikation.

En anden måde at arbejde med grammatiske strukturer på kunne være at analysere sproget i chunks, som eleverne allerede behersker. Chunks tilegnes som uanalyserede helheder, og det er først i efterfølgende skridt, at sproget analyseres og dermed kan forklares. Et eksempel fra første trinforløb kunne være: "Ich spiele Klavier, Ich spiele Computerspiele, Ich spiele Memory" over for: "Du spielst Klavier, Du spielst Computerspiele, Du spielst Memory" med opmærksomheden rettet mod verbets bøjning i person og tal på tysk. Et andet eksempel fra trinforløb 2 kunne være: "Ich spiele mit dem Ball, Du singst mit deinen Freunden, Er fährt mit dem Fahrrad, Sie gehen mit dem Kinderwagen" med et nedslag på præpositionen "mit", og hvad den styrer. Eleverne arbejder altså ud fra sprog, som de allerede behersker, men nu med et analytisk blik, der medfører en forståelse for sproglige regler på et andet plan. Sprogforskeren G. Westhoff udtaler, at sproglige regler kommer i slutningen af en sprogtilegnelsesproces – og ikke som tidligere antaget i starten.

Den afgørende forskel på at arbejde med grammatik via chunks eller i en kommunikativ kontekst og grammatik som en løsrevet størrelse er, at det integrerede arbejde giver mening for eleverne, og de kan derfor være opmærksomme på sproglige strukturer. De erfarer, at kendskab til et sprogs grammatik er en hjælp ift. at kunne få sit budskab igennem.

Læsning

Læsning på et fremmedsprog har som sit mål, at eleverne lærer sproget, samtidig med at eleverne får mulighed for at møde andre kulturer og andre mennesker, og dermed åbnes der op for kommunikation med en ny og større verden.

I forhold til læsning på tysk er det vigtigt, at:

- Indholdet skal give mening, det skal være interessant, relevant og vedkommende for eleverne, så de kan forholde sig aktivt i læseprocessen.
- Autentiske tekster (sange, eventyr, reklamer, film, digte osv.) udgør et væsentlig input, både ift. sprog, men også indholdsmæssigt, da disse tekster fx afspejler kulturernes levevilkår og tanke-sæt. Det er vigtigt, at eleverne møde mange forskellige teksttyper.
- Læsningen tager sit udgangspunkt i elevernes forforståelse, i deres "viden om verden" (top down viden) og deres "viden om sprog" (bottom up viden). Disse to processer interagerer tæt med hinanden og er begge fundamentale for elevernes læseforståelse.
- Læseprocessen stilladseres ved at arbejde task-baseret i de tre faser: før, under og efter læsningen. Før-fasen arbejder ud fra elevernes forforståelse (indhold og sprog), den arbejder med og præsenterer tekstens teksttype og dens ordforråd og kvalificerer dermed den efterfølgende læseoplevelse. Før-fasen kan betragtes som den vigtigste af de tre faser, da den klæder eleverne på til at kunne mestre det at læse og forstå en tekst, hvilket derefter gør det muligt for eleverne at være aktive sprogbrugere. CL-strukturer som "Sorteringsspil" og "Huskesedler" er gode aktiviteter i denne fase. Under-læsningsfasen er en aktivitet, mens der læses. Det kan være CL-strukturer som "Rollelæsning" eller "Duetlæsning", eller det kan være at stille spørgsmål til teksten. Efter-fasen arbejder med at konsolidere forståelsen af det læste og kan bestå af aktiviteter som at skrive et brev til en person i teksten, at lave en tegneserie med tekstens handling eller besvare de spørgsmål, som klassekammerater har skrevet til teksten.
- Det giver god mening at arbejde med chunks både i før-fasen og i de efterfølgende faser. Chunks giver eleverne mulighed for at forstå en tekst i større helheder, som åbner op for tekstforståelse på et højere niveau. De øger ligeledes læsehastigheden og giver i sidste ende eleverne større sproglig selvtillid, da de kan imitere forskellige chunks og anvende dem i egen sprogproduktion.
- Indholdet skal være på et niveau, så eleverne kan forstå hovedparten af en tekst, men det skal samtidig være lidt over det nuværende niveau, så eleverne på denne måde bliver udfordrede og får sprogligt input på et højere niveau end det nuværende.
- Det danske og det tyske sprogs tætte forbindelse åbner fra begyndelsen op for forståelse, især hvis der arbejdes eksplicit med læsestrategier og gættestrategier (fx ud fra emne, overskrifter, billeder, kontekst).
- Multimodale tekster og en teksts forskellige modaliteter (fotos, lyd, modeller, illustrationer m.m.) kvalificerer det at gætte; det er en supplerende ressource i læseprocessen, men det giver mening at undervise i de forskellige modaliteters måde at formidle viden på.
- Læseformålet (hvorfor skal vi læse denne tekst?) hænger tæt sammen med anvendelse af forskellige læsestrategier: at skimme for at få overblik over indholdet, at skanne for at lede efter specifikke informationer, at nærlæse for at forstå bestemte centrale afsnit i dybden. Eleverne skal altid vide, hvorfor og hvordan de skal læse en tekst.
- Jo flere tekster eleverne læser på tysk, jo mere sprog de møder på skrift, jo større bliver deres tyske ordforråd, så det at læse danner et centralt fundament ift. at udvikle ordforråd og dermed kommunikationsfærdigheden på tysk.
- Det at læse og forstå en tekst er ikke ensbetydende med at oversætte ord for ord.

De ovenstående punkter spiller en rolle i begge trinforløb, så progressionen består i teksternes sværhedsgrad og længde, graden af stilladsering fra lærerens side, de emner, som teksterne behandler (fra hverdagsemner til emner med en større horisont), samt kompleksiteten i de opgaver, som eleverne skal løse i forbindelse med tekstlæsningen.

Det at læse hænger tæt sammen med det at skrive, og de to skriftlige kommunikative færdigheder supplerer og udvikler hinanden i et tæt samspil og kan i princippet ikke adskilles fra hinanden.

Skrivning

Det at skrive på et sprog, man er i gang med at lære, er en vigtig del af at tilegne sig sproget; skrivning understøtter tilegnelse af tysk fra det første møde med sproget. At fastholde sprog på skrift er en generator for læring af det nye sprog, idet skriftsproget synliggør og fastholder og derved giver mulighed for at reflektere over sproget og sprogbrugen. Ved at skrive bliver opmærksomheden rettet mod, hvordan målsproget anvender forskellige teksttyper i forskellige kommunikationssituationer, og hvordan der dannes sætninger. Det input, eleverne har modtaget gennem at lytte og at læse, skal nu munde ud i egen produktion af det tyske sprog, og her er skriftligheden central, da den giver mulighed for at fordybe sig, jf. tidsfaktoren ift. mundtligt sprog.

Som ved de andre kommunikative færdigheder står kommunikationen i centrum, når der skrives i tyskundervisningen. Valg af teksttype, modtager samt indhold giver sig udslag i forskellige tekster, og i denne forbindelse spiller modeltekster en særlig rolle. En modeltekst anvendes som udgangspunkt for egen produktion af fx en mail, en tegneserie, en reklame. Det at kunne kopiere strukturen i en autentisk tekst og dens brug af sproglige virkemidler fungerer som en væsentlig stilladsering og er dermed en stor hjælp i skriveprocessen.

Som når det gælder de andre kommunikative færdigheder, giver det mening at arbejde task-baseret, dvs. ud fra de tre faser: før, under og efter skrivningen. Før-skrivefasen tager sit udgangspunkt i elevernes forforståelse ift. teksttype, kommunikationssituation og formål med teksten, emne og ordforråd, og den kvalificerer skriveprocessen ved at tilbyde nye chunks og ord, der med fordel kunne anvendes i selve skrivningen. Teksten skrives efterfølgende, hvilket ofte fører til nye erkendelser ift. fx teksttype og sprog for eleverne. Skriveprocessen er en cirkulær proces, der foregår som en pendlen frem og tilbage mellem overvejelser ift. teksttype, mål, indhold og sprog i teksten. Efter-fasen indeholder en revision af den skrevne tekst, også gerne i form af peer-feedback, hvor eleverne kommenterer hinandens tekster.

Progression ift. skrivning går fra at skrive enkle tekster med udgangspunkt i elevens person og hverdag, fx "ein Steckbrief", en ønskeseddel, eller beskrivelse af "Mein Alltag", til at eleven efterhånden bliver i stand til at udforme længere og sammenhængende tekster med emner af mere generel art. Det kunne fx være "Mein Mediengebrauch" eller et portræt af/et brev til en kendt tysk musiker/fodboldspiller.

Tekster og medier

Tekster og medier som område handler om brug, søgning og produktion af tekster ved hjælp af analoge og især digitale værktøjer i en kommunikativ sammenhæng.

Da kommunikation i dag meget ofte foregår via digitale medier, indtager de en central rolle. Eleverne skal lære at anvende digitale redskaber, når de kommunikerer på tysk. Det kunne fx på første trinforløb være en SMS eller en chat, mens det på trinforløb 2 kunne være en mail eller en blog. Eleverne skal på trinforløb 2 arbejde med, hvordan forskellige medier og deres specifikke teksttyper anvender forskellige sproglige udtryksformer, og være i stand til at kommunikere på tysk med anvendelse af denne viden. Også i denne kontekst er det konstruktivt at anvende modeltekster som grundlag for egen produktion.

Informationssøgning er ligeledes et væsentligt område at beskæftige sig med, og her giver det mening på trinforløb 1, at læreren angiver specifikke links til hjemmesider, som eleverne kan anvende. Senere er eleverne på baggrund af deres erfaringer i stand til på egen hånd at søge informationer, fx vha. søgeord, som er aftalt med læreren.

Repertoiret af digitale medier, der anvendes i kommunikation og til søgning af information, skal langsomt udvides igennem de to trinforløb, så eleverne udvikler deres medieforståelse og kommunikationsfærdighed. Tekster og medier indgår derfor i et meget tæt samspil med skriftlig kommunikation.

Sprogligt fokus

Sprogligt fokus handler om, at eleverne formår at skrive i et sammenhængende og forståeligt sprog, så kommunikation lykkes.

Man kan i undervisningen drage nytte af sammenligninger mellem forskellige sprog; en sammenligning, der tager udgangspunkt i elevgruppens samlede sproglige ressourcer. Hvordan ligner sprogene hinanden? Hvor er der forskelle? Hvordan kunne reglen lyde? En sådan opgave kan føre til sproglig indsigt på et metaplan og dermed have befordrende virkning på udviklingen af tysk.

Tysk er et lydret sprog, så sammenhængen mellem lyd og skrift bør pointeres, da det er en hjælp, når eleverne skriver på tysk. Ligeledes er anvendelsen af relevante chunks ift. det kommunikative formål en stor hjælp, når eleverne formulerer sig skriftligt på tysk. De automatiserede fraser udgør et vigtigt stillads i skriveprocessen, idet de kan produceres uden anvendelse af mental energi, som så i stedet kan anvendes til at forbinde de forskellige chunks og dermed at trække på den sproglige viden, eleverne besidder. De automatiserede og i første omgang uanalyserede chunks kan med fordel analyseres senere i forløbet og føre til en større grad af sproglig indsigt.

I tyskundervisningen er der løbende kortvarige nedslag på forskellige grammatiske områder i de tekster, der arbejdes med; sproglige strukturer skal altid betragtes i en kontekst og aldrig som en isoleret størrelse. Sprog består af en indholdsside og en forside, der ikke kan løsrives fra hinanden, og af denne grund skal indhold og form betragtes som en helhed. Sprog er kommunikation, og derfor skal sproglige regelmæssigheder placeres i en kommunikativ kontekst: Hvorfor er det fx vigtigt at kunne bøje verber på tysk? Hvad betyder det for kommunikationen? Hvordan kan jeg få mit budskab igennem og blive forstået? Hvis eleverne tilbydes en meningsfuld omgang med grammatiske strukturer i en kommunikativ kontekst, er det i langt højere grad muligt, at de retter deres opmærksomhed mod sproget, hvilket er vejen frem ift. sproglig udvikling.

Eksempel på en opgave med fokus på skrivning (samt læsning, tekster og medier og sprogligt fokus)

En 8. klasse har læst novellen: *Gunnar spinnt*.

Nu skal de forestille sig, at de er Gunnars ven Lars, som han er blevet uvenner med, og skrive en SMS.

Denne SMS skal enten adresseres til mor eller far, til en af deres fælles venner – eller til Lars selv.

Beskeden sendes så til læreren (der har angivet x-antal ord) indeholdende de passende emojis.

Læreren kan på forhånd have valgt et bestemt sprogligt fokuspunkt og kan gennemgå beskederne i klassen, efterhånden som de tikker ind.

Opgaven kan også laves med Snapchat, Messenger eller andet.

Refleksionsspørgsmål til arbejdet med skriftlighed

- Hvilken rolle spiller skriftlig kommunikation for elevernes udvikling af det tyske sprog?
- Prøv at gennemgå færdigheds- og vidensområderne ud fra spørgsmålet: Hvordan kvalificerer hvert område elevernes skriftlighed?
- Kom med konkrete eksempler på skriftlige aktiviteter i forskellige forløb.

4.3 Kultur og samfund

Færdigheds- og vidensområderne inden for kultur og samfund er: kulturforståelse, kulturmøder og tysk som adgang til verden (efter 2. trinforløb).

Målet for dette kompetenceområde er, at eleverne både udvikler deres indsigt i og forståelse for livet i de tysksprogede kulturer samt er i stand til at kommunikere med tysktalende, også digitalt.

Kulturbegrebet

Tysk bygger på et dynamisk kultursyn, hvilket betyder, at kulturer betragtes som noget, der udvikles og ændres konstant gennem menneskers forhandling og fortolkning. Kulturer opstår i mødet mellem mennesker, og kulturer er dermed ikke noget, man har, men noget, man gør. I møder mellem mennesker bliver kulturer fortolkede og genfortolkede både af grupper og af enkeltpersoner. Alle mennesker er altså medlem af mange forskellige kulturelle fællesskaber fx i familien, i skolen, blandt venner, i idrætsklubben.

Da kulturelle fællesskaber ofte går på tværs af nationale grænser, er det ikke hensigtsmæssigt at tale om én fælles tysk kultur, men der eksisterer derimod mange forskellige kulturer, der kan have visse fælles træk.

Det dynamiske kultursyn leder hen imod interkulturel forståelse, der i denne kontekst betyder, at eleverne er i stand til at møde og kommunikere med andre mennesker i forskellige kommunikationssituationer – og at mødet har sit udgangspunkt i åbenhed, nysgerrighed og gensidig respekt.

Kulturforståelse og kulturmøder

Da kulturmøder og kulturforståelse hænger uløseligt sammen, behandles de her under ét. I mødet med mennesker med en anden sproglig og kulturel baggrund end ens egen er det igen af stor betydning, at eleverne kan trække på deres forforståelse og viden om deres eget kulturelle ståsted; dette danner grundlaget for mødet sammen med elevernes kommunikative færdigheder på tysk i en given kontekst.

Kommunikationssituationen bærer dermed præg af såvel affektive og kognitive samt handlingsorienterede dimensioner. Den affektive, følelsesmæssige, dimension er forbundet elevernes emotioner i mødet med andre. Er det muligt at respektere og tolerere de andre og at vise dem respekt på trods af eventuel forskellighed? Den kognitive dimension trækker på elevernes viden om fx tysksprogede landes placering på et verdenskort, levevilkårene og historiske/sociale/kulturelle forhold, viden om høflighed/samtaleformer. I den handlingsorienterede dimension løber de tre dimensioner sammen i selve sprogbrugen, i selve kommunikationen; Hvordan er eleverne i stand til at kommunikere, at møde mennesker på tysk, ved at trække på den viden, de har? Og hvilke områder opstår som relevante at vide mere om, når der kommunikeres med tysktalende?

Progressionen går igen fra det enkle til det mere komplekse, fra viden om, i hvilke lande der tales tysk, til viden om specifikke kulturer i fx Berlin eller Wien; fra viden om, hvordan man kommunikerer med jævnaldrende, til viden om, hvordan man kommunikerer med fremmede voksne osv.

Tysk som adgang til verden

Tysk er et stort sprog i Europa og en vigtig partner for Danmark. Ved at kunne tysk åbnes der dermed op for adgang til tysksprogede informationer/viden, og det bliver muligt at kommunikere med tysktalende. Verden bliver større, når eleverne kan anvende tysk som kommunikationsredskab.

I vores digitalt dominerede verden er det meget nemt at kommunikere med tysktalende både mundtligt, fx via videomøder, eller skriftligt via en mail, så her kommer elevernes kommunikative færdigheder og deres kommunikationskompetence i spil. Læreren kan fx også melde klassen til et eTwinning-projekt, hvor de kommunikerer med en anden klasse (i verden), der er i gang med at lære tysk.

Ligeledes er det via internettet meget nemt at hente tysksprogede informationer, at se billeder, film, videoer fra det tysksprogede område og dermed at udvide sin horisont. Det at kunne flere sprog giver adgang til nyheder på flere sprog, hvilket kan betragtes som en demokratisk værdi, som det er vigtigt at værne om.

Eksempel på forløb med fokus på kulturforståelse (samt læsning, samtale og sprogligt fokus)

Et forløb i 7. klasse handler om at gå i skole i Tyskland og om skiftet mellem Grundstufte og Sekundarstufte.

Eleverne har set små film og grafiske oversigter, der forklarer det tyske skole-system. De læser også en tekst, en dialog, hvor en elev i 6. klasse taler med sin mor om, hvilken skole han skal vælge, hvilke fag han er god/dårlig til, og hvad han glæder sig til ved den nye skole.

Eleverne udformer i pararbejde ud fra den læste tekst, der fungerer som modeltekst, deres egen dialog, hvor de forestiller sig, at de skal skifte skole, og hvilke overvejelser de har i den forbindelse.

Eleverne øver sig på at læse deres replikker højt, og når de kan dem godt, og samtalen flyder naturligt, optager de dialogen på en telefon og sender den til læreren.

Eleverne og læreren har på forhånd aftalt, hvor deres fokus skal være i dialogen. Det kan fx være elevernes udtale eller ordforrådet. Læreren lytter optagelserne igennem og giver efterfølgende eleverne feedback.

Refleksionsspørgsmål ift. arbejdet med kultur og samfund

- Hvilken rolle spiller området kultur og samfund for elevernes udvikling af det tyske sprog?
- Prøv at gennemgå færdigheds- og vidensområderne ud fra spørgsmålet: Hvordan kvalificerer hvert område udviklingen af elevernes kommunikationsfærdighed på tysk samt deres interkulturelle forståelse?
- Kom med konkrete eksempler på aktiviteter, der udvikler elevernes interkulturelle forståelse og deres kommunikationsfærdighed på tysk.

5 Almene temaer

5.1 Åben skole

Den åbne skole vender sig mod det omgivende samfund, fx det lokale kulturliv og foreningsliv, såsom idrætsklubber og musikskoler, for at understøtte en varieret skoledag og dermed elevernes læring. Den åbne skole skal give eleverne mulighed for at stifte bekendtskab med de eksisterende fællesskaber, der findes i lokalområdet, for dermed at udvide deres muligheder ift. fx fritidsaktiviteter. Tanken bag den åbne skole er, at kommuner og skoler kan tilrettelægge undervisningen, så alle elever motiveres til læring, fx ved at koble teori og praksis og tage udgangspunkt i virkelighedsnære problemstillinger i fagene. Et åben skole-samarbejde skal give mening både for den fagopdelte og den understøttende undervisning.

Åben skole-aktiviteter kan fx være:

- Et besøg på et (lokalt) museum, teater eller en musikskole.
- Besøg på en lokal arbejdsplads, hvor tysk er et vigtigt sprog.
- Besøg af en forælder, der har speciel kontakt/erfaringer med det tysksprogede område.
- Besøg af personer/forældre der anvender tysk på deres arbejde.

Når eksterne samarbejdspartnere spiller en rolle i tyskundervisningen, er det centralt at overveje, hvordan man sikrer et læringsudbytte, og hvilke mål der tilgodeses.

5.2 Brobygning

Målsætningerne i læreplanerne for tysk i de gymnasiale uddannelser ligger i forlængelse af folkeskolens Fælles Mål, idet der er fokus på kommunikation og interkulturel forståelse i begge uddannelsesforløb. Der giver mening for folkeskolerne at samarbejde med erhvervsskoler og de gymnasiale uddannelser for at sikre kontinuitet i undervisningens form, indhold og sproglige progression. Dette samarbejde kan udmøntes i gensidige besøg af lærere og elever eller i arbejdet med fælles brobygningsprojekter, der, som ordet siger, bygger bro mellem og skaber sammenhæng mellem de forskellige niveauer i uddannelses-systemet.

6 Tværgående emner og problemstillinger

Emner og indhold af kulturel, samfundsmæssig og international art kan ofte danne grundlag for et samarbejde med andre fag, som fx historie og geografi, billedkunst og musik, engelsk og dansk, men faget tysk vil kunne indgå i et samarbejde med hele folkeskolens fagrække. Dette samarbejde vil fx kunne organiseres i form af projekt- eller emneuger, der griber ind over mange fagområder, eller i form af temadage, hvor forskellige fag arbejder sammen om et tema, der bearbejdes ud fra forskellige perspektiver. Eksempel kunne være: "Die Stadt Hamburg und ihre Menschen" eller "Das Leben am Bodensee", der åbner op for historiske, kulturelle og sociale perspektiver.

En anden tilgang kunne være at arbejde ud fra en CLIL-baseret tilgang. CLIL står for: 'Content and Language Integrated Learning'. Tysk kan indgå i et CLIL-forløb, enten ved at undervisningen i et andet fag foregår på tysk med sproglig støtte (hard CLIL), eller ved at der i tyskundervisningen arbejdes med et specialiseret fagligt indhold (soft CLIL) (Bentley 2010). Det er her nødvendigt at overveje, hvordan forløbet kan være med til at kvalificere undervisningen frem mod fagenes kompetencemål. Rationalet bag CLIL er, at sprog læres bedst i meningsfulde sammenhænge med et relevant indhold. Metoden udnytter elevernes interesse for og arbejde med et fagområde. Med en CLIL-tilgang læres sproget i en meningsfuld kontekst i forhold til et emne. Der tages udgangspunkt i elevernes forforståelse og faglige interesse, hvilket kan kvalificere tilegnelsesprocessen. I projektet "Tidlig Sprogstart" er der eksempler på soft CLIL-forløb.

Derudover ville sproglig tværfaglighed være en mulighed, hvor sprog fx sammenlignes og betragtes med meta-sproglige briller for fx at udlede ligheder og forskelle, der munder ud i en større sproglig forståelse. Dette gælder selvfølgelig primært sprogene tysk og dansk i tyskundervisningen, men det kan ofte give god mening at inddrage alle klassens sprog og at undersøge fx ordstilling og bøjningsformer i de forskellige sprog, eleverne kan. Et andet område, der er oplagt, ville være at sammenligne ord og ordforrådet generelt på dansk og tysk. Opdagelsen af sprogenes tætte beslægtethed vil kunne motivere eleverne til at turde at give sig i kast med at kommunikere på tysk.

7 Tværgående temaer

7.1 It og medier

Faget tysk er med til at uddanne den digitale borger, som kommer til at begå sig i en flersproget, polyfon og voksende digital verden. Brug af mobiltelefon eller digitale platforme gør ikke elever kompetente af sig selv, dvs. at der er brug for at stilladsere og didaktisere for at sikre udvikling og kompetent anvendelse hos eleverne på dette område.

I samarbejde med de andre fag arbejdes der i tysk med at udvikle elevernes it- og mediekompetence, et arbejde, der tager udgangspunkt i de fire elevpositioner, der er nævnt i læseplanen.

Eleven som kritisk undersøger

Eleverne søger og finder ofte ny viden på internettet, også i tysk. Derfor kan eleverne arbejde med at blive bedre til at identificere og målrette deres behov, når de søger information. Læreren kan stilladsere søgningen ved fx at give eleverne direkte links eller søgeord, og efterfølgende skal eleverne så arbejde med at sortere, udvælge og redigere de indhentede informationer.

Overordnet søger elever typisk efter to typer information i faget tysk: information om indhold og information om sprog. De søger fx efter indhold på nettet for at udfylde "ein Steckbrief" om en kendt tysk musiker eller bruger fx ordbogen til at finde ord og chunks for at kunne præsentere en fodboldspiller på tysk. At bruge en ordbog korrekt er noget, der kan trænes og gentages mange gange. Læreren kan helt konkret vise eleverne, hvordan de kan anvende ordbøger på en meningsfuld måde, og eleverne afprøver så efterfølgende de anviste eksempler.

Eleven som analyserende modtager

Kommunikation finder altid sted i en kontekst, og der vil altid være både en afsender og en modtager i en kommunikationssituation. Da en afsender har en intention med den tekst, der produceres, kan eleverne arbejde med at forholde sig kritisk vurderende og analyserende til tekstindholdet og at betragte konteksten, som en given tekst optræder i.

Eleven som målrettet og kreativ producent

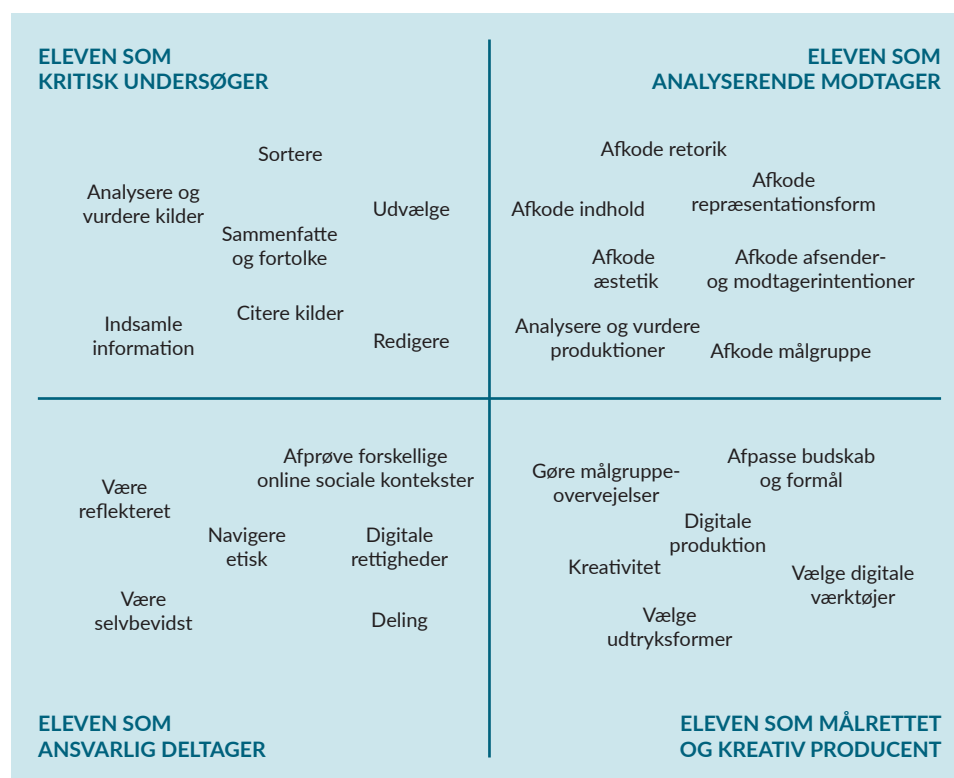
I tyskundervisningen kan eleverne arbejde med at udvælge hensigtsmæssige måder, fx medier, genrer og udtryk at kommunikere på, alt efter formålet og modtagerforholdet. Dette betyder, at eleverne kan arbejde med at kunne vælge et passende format ift. indhold, målgruppe og kommunikationssituation, fx lave en hjemmeside eller en blog.

Eleven som ansvarlig deltager

At deltage i digital kommunikation kræver viden om, hvordan man kommunikerer på etisk ansvarlig vis, dette gælder både sproget og indholdet. Her kan der fokuseres på en bevidsthed om, hvilke billeder eller personfølsomme oplysninger, der kan anvendes, og hvilke der på ingen måde har sin plads i en digital verden. Dette gælder naturligvis også, når digitale elevproduktioner gemmes på nettet.

Det følgende skema danner et overblik over elevernes fire elevpositioner inden for it og medier, men det vil naturligvis ikke være alle positioner, der kommer i spil i tyskundervisningen.

Oversigt over de fire elevpositioner

7.2 Innovation og entreprenørskab

Området innovation og entreprenørskab indeholder fire dimensioner: Handlingsdimensionen, Kreativitetsdimensionen, Omverdensforståelsesdimensionen og Personlig indstilling. Disse fire dimensioner er alle til stede i tyskundervisningen.

Handlingsdimensionen

Med udgangspunkt i det funktionelle sprogsyn og det kommunikative tilegnelsessyn står det at kunne handle med sproget, dvs. at kunne kommunikere, ganske centralt i undervisningen i tysk.

Kreativitetsdimensionen

Det at lære sig et nyt sprog er om noget kreativt. Den konstante hypotesedannelse og -afprøvning, der finder sted, når eleverne læser/lytter og taler/skriver, er en særdeles kreativ proces. Sproglige hypoteser afprøves og fører til nye erkendelser, og der er således tale om en cirkulær og konstant bevægelse, der konstruerer nye kreative bud på sprog.

Omverdensforståelsesdimensionen

Kommunikation foregår altid i en kulturel kontekst, hvilket i faget tysk er tydeligt med kompetenceområdet kultur og samfund. Ved at arbejde med forskellige emner med relevans for det tysksprogede område åbnes der op for en større indsigt i og forståelse for den omverden, der præsenteres, og samtidig også for elevernes egen verden.

Personlig indstilling

Da sprog er kommunikation, og da sprog er udveksling af fx følelser, holdninger og viden, har den enkelte person, individet, en central placering i tyskundervisningen. Igennem sproget viser eleverne, hvem de er, hvad de tænker og tror på, hvad de føler og sanser, og dette danner baggrund for interaktion med andre i forskellige kommunikationssituationer. Kommunikativ sprogundervisning, der netop har fokus på at skabe kommunikative behov, lægger op til, at eleverne kommer på banen med deres synspunkter og holdninger og viser, hvem de er som personer.

8 Tilpasning af undervisningen til elevernes forudsætninger

8.1 Elevforudsætninger

I planlægningen, gennemførelsen og evalueringen af al undervisning er det af stor betydning, at læreren indretter sin undervisning efter klassens specifikke elevgruppe og den forskellighed, der måtte være på mange forskellige planer: sprogligt, kulturelt, niveaumæssigt osv. Dette gælder både valg af indhold og materialer, men også af metoder og organisering af undervisningen, der alt sammen skal finde sted ud fra elevernes forudsætninger og potentialer, deres behov og interesser. I tyskundervisningen kan der særligt fokuseres på klassens samlede sproglige ressourcer; hvor mange sprog har eleverne berøring med i deres liv, og hvilke kulturelle berøringsflader har eleverne i deres hverdag? Arbejdet med elevernes forskellige sproglige ressourcer kan være med til at kvalificere såvel elevernes tysksproglige udvikling som deres interkulturelle forståelse.

En 6. klasse er eksempelvis mange ting. Alt efter skole og årgang og sammensætningen af elever/individer kan der eksistere store forskelle, der påvirker undervisningen. Det kan for nogle elever være grænseoverskridende at skulle kommunikere på et sprog, man ikke behersker, så derfor er trygheden, der findes i par- og gruppearbejde, vigtigt at have for øje.

8.2 Undervisningsdifferentiering og inkluderende læringsmiljøer

Undervisningsdifferentiering er et princip for tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen i en klasse eller gruppe, hvor den enkelte elev tilgodeses, samtidig med at fællesskabets muligheder bevares. Differentiering handler om at have passende forventninger til den enkelte elev, samtidig med at alle elever oplever sig som integrerede i det faglige fællesskab. Differentiering i tysk kan fx finde sted ved, at der findes forskellige former for opgaver til den samme tekst, så alle dermed oplever sig som inkluderede i klassefællesskabet.

Det er fra begyndelsen afgørende, at undervisningsmiljøet er præget af tryk og indbyrdes accept af de forskellige elevforudsætninger, herunder sociale, kulturelle og etniske baggrunde. Den faglige og sociale inklusion kan først lykkes, når undervisningen skaber en naturlig respekt for det enkelte individ. Det er afgørende, at den enkelte elev oplever sig som en værdifuld bidrager både til de opgaver, der stilles i undervisningen, og til fællesskabet i klassen. For elever med dysleksi (ordblindhed) er det vigtigt at anvende undervisningsmaterialer, der understøttes af lyd samt it-hjælpemidler til oplæsning, stavekontrol samt talegenkendelse.

Da eleverne lærer på meget forskellig vis, er det også vigtigt at give mulighed for at lære på forskellig vis. Ved bevidst at inddrage sanserne åbnes der op for, at alle elever kan deltage aktivt med hver deres forudsætninger, fx kan eleverne lave tegneserier på papir, og de kan i grupper skabe en familie i en lejlighed i et hus i Berlin; et arbejde, hvor der skal tegnes, klippes, bygges, fortælles osv., hvilket skaber mulighed for aktiv deltagelse af alle i gruppen. Bevægelse i form af lege, sanglege m.m. giver ligeledes rig mulighed for aktiv anvendelse af det tyske sprog i et fællesskab.

Læreren kan differentiere i kravene til fx udtale, længden af dialoger samt ordforrådet, og også når det gælder opgaveformuleringer. Skal eleverne fx skrive et digt, kan nogle

formulere sætninger, mens andre primært holder sig til enkeltord. Vellykket differentiering og inklusion er afhængig af et godt læringsmiljø, hvor eleverne beskæftiger sig med emner og opgaver, der giver mening for dem.

Læringsmiljøet skal være godt både psykisk og fysisk. Psykisk skal det være et trygt sted for eleverne, hvor man tør begå fejl, og hvor alle hjælper alle. Læreren er coach, procesleder og sparringspartner, som giver eleverne tro på egen formåen ved at være opmærksom på at skabe succesoplevelser for alle elever. Læreren skal være opmærksom på, hvordan den enkelte elev kan opmuntres til aktiv sprogbrug, og også hvordan det at rose kan have stor betydning for deltagelse i tyskundervisningen.

Det fysiske miljø kan indrettes, så den varierede undervisning med brug af sanser og bevægelse kan finde sted. Hvis muligt med masser af gulvplads og møbler, der hurtigt kan flyttes, men hvis dette ikke kan lade sig gøre, er der måske et ledigt lokale ved siden af, eller gangarealet kan anvendes. I sommerhalvåret giver det mening at gå ud i det fri og anvende de utallige muligheder for læring, der findes der.

9 Referencer

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration. Juni 2008. *Den Fælles Europæiske Referenceramme for Sprog: Læring, undervisning og evaluering*. (Dansk oversættelse).

Oversigt over de fire elevpositioner i it. Model udarbejdet af Torben Larsen, Station Next. <http://smaap.dk/media/142124/Elevpositioner.jpg?height=545> hentet marts 2019.

Tidligere sprogstart. <https://tidligeresprogstart.ku.dk/>. Hentet marts 2019.

Tysk (valgfag) – Faghæfte 2019

2019

2. udgave

Design: BGRAPHIC

Denne publikation kan ikke bestilles.
Der henvises til webudgaven.

Publikationen kan hentes på:

www.emu.dk

Børne- og Undervisningsministeriet
Styrelsen for Undervisning og Kvalitet
Frederiksholms Kanal 26
1220 København K

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET